

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Första kammaren. Nr 55.

Lördagen den 29 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse nr 239, till Konungen angående åtgärder för en vidgad folkbildningsverksamhet m. m.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades friherre *Adelswärd* från den 31 innevarande månad till den 10 nästinstundande juni.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av vissa arrendavtal, dels ock i anledning därav väckt motion. *Lagförslag om förlängning av vissa arrendavtal.*

Genom en den 19 mars 1920 dagtecknad proposition, nr 397, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om förlängning av vissa arrendavtal.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft en i anledning därav inom första kammaren av greve *Wachtmeister* väckt motion, nr 251, däri motionären hemställt, att riksdagen, därest riksdagen beslutade bifalla föreliggande lagförslag, ville i sammanhang med detta beslut göra ett uttalande, att vid en eventuellt blivande uppskattning av jord, som kunde komma att enligt en blivande lag bliva föremål för avlösning, till grund för värderingen skulle läggas icke den utgående avgälden, utan den upplåtna jordens faktiska värde.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt.

A) att förevarande proposition, nr 397, måtte av riksdagen bifallas,

B) att motionen nr I: 251 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits, utom av andra,

Första kammarens protokoll 1920. Nr 55.

Lagförslag om
förlämnning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

1) av herrar *von Sneidern, Hult* och *Ödström*, vilka ansett utskottets utlåtande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa,

A) att förevarande proposition, nr 397, måtte av riksdagen avslås;

B) att motionen nr I: 251 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

2) av herrar *von Sydow* och *J. B. Johansson*, vilka i huvudsak instämt i herr *von Sneiderns* m. fl. reservation.

3) av herr *Westman*, som ansett, att utskottets utlåtande bort antagas med i reservationen angivna ändringar.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *von Sydow*: I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 39 hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden i punkterna A och B föredragas var för sig;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Det av utskottet förordade lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

1 mom. Har torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller ock hemman, som lyder under huvudgård, innan denna lag trätt i kraft, upplåtits till brukande mot lega, och gäller avtalet för viss tid, skall, där arrendetiden utgår före den 1 januari 1925, efter påfordran av arrendatorn arrendetiden varda förlängd till och med den dag under nämnda år, som motsvarar den, å vilken avtalet eljest skolat upphöra att gälla.

Lag samma vare, därest upplåtelse som ovan sägs avser annan jord, vars ägare uppenbarligen innehar jorden eller fastighet, varav den utgör del, huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen utan att, om han är enskild person, vara mantalskriven å ifrågavarande fastighet eller å fastighet, som därmed är i sambruk.

Avser arrende jord, som av upplåtaren innehaves allenast med nyttjanderätt, må arrendetiden ej förlängas utöver upplåtarens besittningstid. Ifråga om sådant arrende skall vad här nedan stadgas om jordägaren äga tillämpning å upplåtaren.

2 mom. Varder arrendetid förlängd i enlighet med denna lag, *Lagförslag om*
 skall beträffande arrendevillkorens bestämmande gälla vad i 3, 4 *förlängning av*
 och 5 §§ stadgas. *vissa arrende-*
avtal.

(Forts.)

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag är antecknad såsom reservant vid lagutskottets ifrågasvarande utlåtande, så ber jag att få yttra mig därom. Jag ber därvid först i anledning av formuleringen av min reservation att få tillkännagiva, att då jag uttalat, att jag i *huvudsak* instämmer i den reservation, som avgivits av herr von Sneidern m. fl., så betyder detta icke, att det förefinnes någon skiljaktighet i sak mellan hans ståndpunkt och min. Det var nämligen så, att i utskottet hade herr von Sneidern och jag överenskommit om utarbetande av en samfällid reservation efter vissa riktlinjer. Herr von Sneidern åtog sig välvilligt formuleringen av reservationen, men på grund av en mellankommande resa fick jag icke se reservationen formulerad, och under sådana förhållanden ansåg jag mig icke kunna tillkännagiva en anslutning till den utan förbehåll, men sedan jag nu tagit del av reservationen, ber jag få deklarerera, att jag till fullo instämmer med herr von Sneidern och hans medreservanter.

Om jag nu går till själva sakfrågan, ber jag få säga, som jag förut en eller ett par gånger har yttrat här i denna kammare, att det ända tills den sista tiden varit en vedertagen sed i fråga om lagstiftning i detta land, att regeringen icke förelagt riksdagen något lagförslag till dess prövning och antagande, utan att ärendet förut undergått en grundlig och omfattande utredning, och denna utredning sedermera underkastats kritik av myndigheter och sakkunniga. Tyvärr vill det synas, som om denna praxis numera icke följdes, jag tror eljest, att den varit till mycken stor fördel för lagstiftningsarbetet i detta land. Den har medfört, att lagstiftningsarbetet städse stått i kontakt med de föreliggande faktiska förhållandena, och detta har lett till att många omogna och opraktiska förslag blivit undertryckta. Emellertid förelägges riksdagen numera gång på gång lagförslag utan att de undergått en sådan utredning och prövning. Det vill synas, icke som om man absolut ville underlåta att föranstalta om en dylik utredning men som om man icke kunde låta bli att söka föregripa dess resultat. Sedan man väl föranstaltat om utredning i en lagfråga, vill man i förväg genom provisorisk lagstiftning föregripa det resultat, som man hoppas, att utredningen skall leda till. Jag tror emellertid, att detta är en farlig väg att beträda, jag undrar, om det icke vore bättre, om man fortfarande hölle sig inom den gamla ordningen, d. v. s. att göra utredningen först och lagförslaget efteråt i stället för lagförslaget först och utredningen efteråt.

Här föreligger nu ett sådant fall, där man utan att utredningen är slutförd, vill genomdriva en provisorisk lagstiftning. Kungl. Maj:t har uppdragit åt jordkommissionen att föranstalta om utredning och avgiva eventuella förslag angående en social arrendelagstiftning för riket i dess helhet samt angående tvångsvis avlösning av jord för jordbruksändamål i vissa fall. Utredningen är påbörjad av jord-

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

kommissionen, men den är långt ifrån slutförd, och trots detta begär man nu, att här skall av riksdagen stadfästas en provisorisk lag, som skall främja det mål, som man tror, att den blivande lagstiftningen en gång skall leda till. Härvid är det icke allenast anmärkningsvärt, att man framlägger detta lagförslag utan föregående utredning. Det är ännu mera anmärkningsvärt, att man föreslår en lag, som avser att främja en blivande lagstiftning, om vars innehåll icke gives någon saklig upplysning. Kungl. Maj:t medger i propositionen, i enlighet med lagrådets uttalande, att det varit önskligt, om det givits någon antydan angående det tilltänkta innehållet i den blivande lagstiftningen. Det synes mig, som om detta är en mycket blygsam — ja, jag vågar säga — allt för blygsam fordran. Det torde väl i alla fall stå klart för en var, att, om man skall vidtaga åtgärder för att främja en blivande lagstiftning, man då också måste veta vad denna blivande lagstiftning skall innehålla, ty eljest kan det hända, att, sedan man gått med på det föreslagna provisoriet, man finner, att man varit med om att främja en lagstiftning, som man för ingen del kan gilla. Jag ber att få säga, att för min enskilda del är denna farhåga så mycket större, som det synes mig antagligt att den blivande lagstiftningen angående en social expropriation av jord för jordbruksändamål borde ingiva mycket stora betänkligheter. I varje fall ber jag att få uttala, att jag för min del icke kan vara med om en sådan lagstiftning, ej heller om en åtgärd avsedd att främja densamma, såvitt jag icke genom en sorgfälligh och noggrann utredning fått kunskap om att de betänkligheter, man kan hysa mot dessa lagar, äro överdrivna. Att här nu skulle föreligga ett verkligt trängande behov av en sådan lagstiftning, vet jag icke, skulle jag någon gång i framtiden få kännedom att så är fallet, skall jag rätta min ställning därefter.

Nu söker Kungl. Maj:t att trösta jordägarna därmed, att här icke är fråga om en rubbning av bestående jordäganderättsförhållanden. Saken är dock den, att här är fråga om intrång i den enskilda äganderätten. Äganderätten omfattar också nyttjanderätten, och i fall man förmenar en ägare av jord att utöva sin nyttjanderätt till denna jord, gör man därmed ett intrång i äganderätten. Nu är äganderätten, såsom vi veta, icke något absolut begrepp, utan den enskilde jordägaren är under vissa förhållanden skyldig att i det allmännas intresse underkasta sig intrång i sin äganderätt. Men som ett oeftergivligt villkor fordras, att det nämligen skall finnas tvingande skäl av statsfinansiell, nationalekonomisk eller social natur, som nödvändiggör ett sådant intrång, annars bör den enskilde jordägaren få åtnjuta äganderätten oförkränkt. Någon sådan bevisning föreligger i detta fall icke. Tvärtom konstaterar Kungl. Maj:t själv, att någon utredning angående praktiska förhållanden, som av lagen komma att regleras, icke förefinnas.

Vid detta förhållande anser jag, mina herrar, det vara fullkomligt obefogat att här vilja genomföra ett intrång i den privata äganderätten. Jag ber emellertid också att få säga, att även om jag skulle anse det vara styrkt, att sådana förhållanden föreläge, att det kunde vara tal om en begränsning i äganderätten och nyttjanderätten i det

syfte, som här är avsett, jag likväl icke skulle kunna gå med på det nu föreliggande förslaget. Även om man icke får veta vad den blivande lagstiftningen kommer att innehålla, kan man dock av själva de nu föreslagna provisoriska åtgärderna i viss mån sluta sig till innehållet i den definitiva lag, som skall komma härefter. Och därvid ber jag att få bemärka, att det synes mig, som om den sociala expropriationen för jordbruksändamål, som man kan sluta sig till bliva föreslagen, är byggd på en felaktig basis. Det måste att döma av de nu föreslagna åtgärderna vara så, att frågan, huruvida en jordlott skall kunna exproprieras från en enskild ägare för jordbruksändamål blir beroende på huruvida denna jordlott är utarrenderad eller icke. Det kan väl dock icke vara rätt att låta denna fråga bliva beroende på en sådan tillfällig omständighet som den huruvida jordlotten ifråga är utarrenderad eller icke. Frågan måste såvitt det nu förefaller mig, väsentligen avgöras efter andra synpunkter, nämligen: för det första huruvida den ifrågavarande jordlotten lämpar sig för ett eget jordbruk, och för det andra huruvida den kan fränskiljas stamfastigheten utan några avsevärda olägenheter för densamma, synpunkter vilka icke vunnit beaktande i det nu föreliggande förslaget.

Det är sagt, att detta förslag åsyftar att stärka och förbättra arrendatorernas ställning. För min del vågar jag emellertid ifrågasätta, huruvida, om detta förslag genomföres, det verkligen kommer att förbättra arrendatorernas ställning. Jag tror snarare, att motsatsen inträffar. Lagen kommer visserligen i en del fall sannolikt att bliva till fördel för de nuvarande arrendatorerna, vilka under vissa förhållanden kunde få sina arrenden förlängda och efter den definitiva lagstiftningen få äganderätt till de arrenderade områdena, men den kommer icke att gagna arrendatorklassen i sin helhet, ty genomför man detta förslag, blir det helt naturligt så, att jordägarna på grund av farhågor att mista sin jord draga sig för att arrendera ut sina egendomar eller delar av dessa. Det blir alltså så mycket mindre jord som utbjudes till arrende, och detta kommer att bliva till nackdel för arrendatorklassen i dess helhet. I stort sett tror jag sålunda att detta förslag komme att verka raka motsatsen mot vad som uti ifrågavarande avseende är åsyftat.

Utav nu antydda principiella skäl kan jag för min del icke giva min anslutning till utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Men jag ber få tillägga, att även om sådana principiella skäl icke föreläge för mig, det dock skulle vara mycket svårt för mig att gå med på förslaget, sådant som det nu är avfattat. Det finnes vissa detaljmarkeringar, som äro av den betydelse, att de icke här böra förbigås, enär de inverka på förslagets värde i dess helhet.

I det föreliggande förslaget finnes icke någon begränsning i fråga om minimistorleken av det jordområde, för vilket ett arrende skulle mot jordägarens vilja kunna prolongeras. Den ifrågasatta lagstiftningen skulle sålunda kunna få tillämpning även på sådana mindre lägenheter, som en arbetsgivare har uppfört för sina arbetare och åt dem upplåtit till nyttjande med avsikt att skaffa arbetarna i hans industri goda och tjänliga bostadslägenheter. Dessa skulle sålunda

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

kunna få nyttjanderätten till dessa lägenheter förlängd och kunna hava dem i sin besittning även sedan de lämnat sin anställning. Detta kan ju icke vara lämpligt. Vidare är att anmärka, att ifall en jordägare vill motsätta sig sökt prolongation av arrendet efter det arrendetiden tilländalupit, får han visserligen som skäl emot en sådan prolongation anföra, att den skulle leda honom till ekonomisk skada, men han får icke göra några invändningar på grund av personliga förhållanden mellan honom och arrendatorn. Nu vet man, huru olidligt förhållandet mellan jordägare och arrendatorer i somliga fall kan bli, och det kan för en jordägare bli ett obehag långt kännbarare än en ekonomisk skada, att mot sin vilja vara tvungen att hava en viss arrendator kvar.

Slutligen, mina herrar, måste jag säga att de processuella föreskrifterna som äro givna i förslaget, äro omständliga och opraktiska och skulle i de flesta fall leda därtill, att frågan, huruvida en arrendator skulle emot jordägarens vilja få sitta kvar, icke bleve avgjord förrän efter den ursprungligen avtalade arrendetidens slut.

Herr greve och talman! Då vi här enligt min tanke stå inför ett steg uti det okända och ett sådant steg av den mest äventyrliga beskaffenhet, får jag yrka avslag å utskottets och Kungl. Maj:ts förslag och bifall till den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet Nothin: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren vidrörde anledningen till den nu föreliggande propositionens framläggande. Det är så, att till jordkommissionen hänskjutits tvenne för hela riket viktiga frågor: den ena omfattande social arrendelagstiftning och den andra rörande tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål. Nu har man befarat, att jordägarna skulle göra en mer eller mindre omfattande uppsägning av sina arrendatorer för att undgå de verkningar, som jordens innehav av arrendatorer skulle kunna medföra. För att förhindra en dylik massuppsägning har den föreliggande propositionen framlagts.

Den föregående ärade talaren sade, att lagförslag numera framlades utan föregående tillräcklig utredning; med detta förslag vill man emellertid just vinna, att frågorna om social arrendelagstiftning och om tvångsavlösning av jord skola kunna utredas i lugn och ro och icke behöva behandlas under tillfälliga omständigheters tryck. Efter mitt sätt att se saken är det icke genom den föreliggande propositionen, som man velat *pressa fram* en lagstiftning i någon viss riktning, utan det är tvärtom reservanterna i utskottet som velat *förhindra* en lagstiftning i viss riktning. I motiveringen, till vilken även den föregående ärade talaren anslöt sig, säga reservanterna, att de anse, att till grund för tvångsinlösen ej kan eller bör läggas den omständigheten, att jorden är utarrenderad. På så sätt skulle, enligt deras mening, rena tillfälligheter kunna bli avgörande för, om jordägaren tvångsvis skall berövas sin egendom. Och på ett annat ställe säges det, »att det är av synnerlig vikt, att lagförslaget avslås och att därmed underkännes den grund, som

jordkommissionen tänkt sig för den blivande lagen om tvångsavlösning». Där vilja alltså reservanterna föregripa den nu pågående utredningen och nu förmå den lagstiftande församlingen att göra ett principuttalande, innan frågan är vederbörligen utredd. Jag tror, att det är för tidigt att diskutera, vad en sådan social arrendelagstiftning eller vad en lagstiftning om avlösning av jord skall innehålla, men det är nog icke för djärvt att våga det antagandet, att därest någon skall skyddas genom en sådan lagstiftning, så är det just de arrendatorer, som suttit på sina små brukningsdelar en längre tid och kanske övertagit arrendet efter sina föräldrar.

Även om den uppfattningen, som reservanterna gjort sig till målsmän för, skulle vinna denna kammars bifall, och om man alltså icke skulle vilja skydda dessa arrendatorer eller gå in på en sådan slutlig lagstiftning, så är det ändå tvelaktigt, huruvida skälen för deras avslagsyrkande äga giltighet. Det säges i reservationen, att då hotet låge i det sätt, varpå jordkommissionen förklarar sig komma att lägga sin lag om tvångsinlösen, ansåge reservanterna, att detta hot borde undanröjas genom underkännande av jordkommissionens uttalade princip för tvångsinlösen, varigenom arrendena utan vidare komme att förlängas.

Då reservanterna således funne de intressen, som lagen ville skydda, av densamma hotade, måste de ställa sig avvisande till de ingrepp i äganderätt och avtalsfrihet, som lagen innebure.

Därest riksdagen nu skulle göra ett uttalande i den av reservanterna önskade riktningen, tror jag i alla fall, att många av rikets jordägare skulle resonera som så: man vet aldrig vad en blivande lagstiftning kan komma att innebära, och det är därför bäst att ställa sig på den säkra sidan. Jag tror alltså, att följden blir densamma, vare sig riksdagen beslutar ett uttalande i den av reservanterna åsyftade riktningen eller icke.

Det har sagts mig, att propositionen icke skulle hava stor utsikt att gå igenom i denna kammare. Jag är icke i tillfälle att nu bedöma detta, men jag har velat framhålla dessa synpunkter och samtidigt uttala en varning för de följder, som ett avslag på propositionen skulle kunna medföra; det vore nämligen en allvarlig sak, om i dessa bostadsbristens dagar ett större antal arrendatorer skulle sättas utan hem.

Herr Wohlin: Herr talman, mina herrar! Den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen av herr von Sneidern m. fl., i vilken herr von Sydow nu förklarar sig till fullo instämma, innehåller vissa missuppfattningar av de avsikter, som jordkommissionen hyser beträffande de bakom förslaget liggande jordlagarna och giver dessutom uttryck åt en princip på jordfrågans område, som enligt min uppfattning är verkligt farlig för jordägarerätten och för det större jordbruket i vårt land.

Det föreliggande lagförslaget har intet självändamål, utan hämtar sitt berättigande allenast som en viktig förberedande åtgärd för tvenne andra påtänkta s. k. jordreformer, nämligen dels frågan

Lagförslag om förlängning av vissa arrendavtal.

(Forts.)

Lagförelag om om en reviderad arrendelagstiftning för bolagsarrendatorer och deras vederlikar samt nyttjanderättsinnehavare under huvudgårdar och dels det s. k. friköpingsverket.

förklaring av vissa arrende-

avtal.

(Forts.)

Vad den förra frågan beträffar, vill jag gärna erkänna, att den nuvarande allmänna arrendelagen av år 1907 i många avseenden är ett mycket gott lagverk och länder sina upphovsmän till all heder. Men redan under denna arrendelags tillkomst höjdes vederhäftiga röster, vilka ansågo, att lagen icke på alla punkter tillgodosåge alla arrendatorers berättigade intressen. Sålunda vill jag erinra de äldre ledamöterna av denna kammare därom, att en ännu levande ledamot av högsta domstolen, känd som en av vårt lands mest konservativa män, reserverade sig till förmån för en ökad utsträckning av arrendatorers rätt till ersättning för jordförbättringar, vid jämförelse med vad arrendatorerna nu erhållit, nämligen rätt till ersättning för rören vid täckdikning. Genom lagen av år 1909 om arrende av viss jord i Dalarne och Norrland infördes för huvudmassan av bolagsarrendatorerna i dessa stora delar av riket en särskild arrendelag, som beträffande arrendatorers rätt att nyodla, deras rätt till ersättning för jordförbättringar, jordägares skyldighet att tillhandahålla husen i vederbörligt skick och verkställa större reparationer ävensom beträffande arrendetiden och flera andra förhållanden avsevärt avviker från den allmänna arrendelagens stadganden. Torpkommissionen, som för tio år sedan hade att föreslå åtgärder för motverkande av torparklassens starka tillbakagång, förordade beträffande till huvudgårdar lydande arrendatorer liknande bestämmelser, i vad frågan gäller arrendators rätt till ersättning för nyodlingar och jordförbättringar samt jordägares skyldighet att tillhandahålla husen i brukbart skick och att verkställa större reparationer, och gång efter annan hava i riksdagen röster höjts för en utsträckning av dessa principer till ett vidsträckt område än det, för vilket de nu gälla. Enligt min uppfattning är tiden nu för länge sedan inne att förverkliga dessa tankar, med syfte att fästa de mindre arrendatorerna och torparna starkare vid jorden och att öka deras intresse för jordbruket och därmed främja lantbrukets utveckling i vårt land. Den stora svagheten med vår nuvarande arrendelag är, att den är skriven att gälla både för större affärsarrenden och för smärre arrenden. Förhållandena äro emellertid mycket skiljaktiga i sådana fall. Även om man beträffande de större arrendena kan anse, att den nuvarande lagen är väl anpassad, ligger intet hinder i vägen för att små arrendatorer och torpare få laglig rätt att nyodla odlingsbar mark inom området för sina arrenderade lägenheter och få rätt till ersättning för sådan nyodling, under förutsättning att denna länder fastigheten till varaktigt gagn. De ekonomiska konsekvenser, som en sådan ersättningsplikt för smärre jordförbättringar skulle kunna medföra för jordägarna, äro ingalunda så stora, att de på något sätt kunna verka avskräckande, och jordägaren får ju tillbaka dessa utlägg genom förhöjda värden på arrendegården eller torpet.

Det synes mig också riktigt, att jordägaren, då fråga är om

smärre arrendegårdar och torp, liksom i den norrländska arrendelagen åläggas att tillhandahålla arrendatorn bostadshus och nödiga ekonomibyggnader i brukbart skick samt att under arrendetiden ombesörja de större reparationer, som erfordras för byggnadernas bibehållande i sådant skick; dock bör arrendatorn svara för skada, som han vållat. Detta är intet annat än vad de flesta om sina arrendatorer och torpare omtänksamma jordägare redan göra, all lagstiftning förutan. Men man bör betänka, att i vår svenska stordägareklass, som i genomsnitt står på en hög nivå i fråga om intresse för lantbruket och vård om sina underhavande, under senare tider inblandats rätt mycket folk, som icke hava dessa gamla, goda husbondetraditioner utan som mindre väl vårda sig om sina underhavande, och för dessa jordägare är en sådan lag nödvändig. — Man kan också tänka sig lämpligheten av att tillerkänna smärre arrendatorer och torpare viss, på lämpligt sätt konstruerad optionsrätt, i syfte att trygga deras succession å torpen. Nu vet jag väl, att det finns åtskilliga, som äro beredda att gå åtskilligt längre än jag är beredd att göra beträffande den s. k. sociala arrendelagens innehåll. Men, mina herrar, den frågan kommer ju i sinom tid på riksdagens bord, och det är sannolikt, att denna kammare i ungefär oförändrad sammansättning får tillfälle att behandla denna fråga och därvid säga sin mening, att avslå sådana förslag till ändringar i arrendelagen, som den anser skadliga, och att godkänna sådana förslag, som den anser nyttiga. Och kammaren föregriper genom ett bifall till det nu föreliggande förslaget på intet sätt sitt ställningstagande till en sådan kommande arrendelag.

Den andra jordreformtanke, som ligger bakom och motiverar förevarande lagförslag, är lagen om friköpningsrätt för vissa kategorier av arrendatorer, om vilket friköpningsverk jordkommissionens samtliga nio ledamöter, inklusive dess fyra praktiska jordbrukare, äro i princip ense. Denna plan — jag medger det gärna — är radikal i formen, men den är i ordets bästa mening konservativ till sitt syfte. Den är byggd på insikten, att det i våra dagar är av ofantlig betydelse för samhällena inom det gamla Europa att hava en självständig och talrik jordbrukarbefolkning. Friköpningsverket skall hava till uppgift att till nöjda och driftiga jordägare förvandla massor av små arrendatorer och torpare, vilka nu såsom brukare av annans jord ofta behärskas av håglöshet och missnöje i sitt arbete. Det är mahända riktigt, såsom herr von Sydow sade, att detta formellt är ett »ingrepp» i äganderätten, men reellt sett är det den största maktförskjutning till jordäganderättens förmån, som kan tänkas, då man på detta sätt skapar tiotusentals nya jordägare. För nio år sedan underskrev jag ett kommittébetänkande, vari uttalades, att »sådana osedvanliga sociala förhållanden kunna råda inom ett samhälle och ett så betydande statsintresse föreligga, att en expropriationslagstiftning till förmån för en viss samhällsklass kan göras befogad och påkallad». Det har nu, enligt min uppfattning, både i vårt land och andra europeiska länder inträffat sådana sociala förhållanden, och det föreligger nu

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)*

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. ett sådant stort nationellt intresse, som beträffande vissa grupper av arrendatorer och brukare av annans jord gör friköpningsverket befogat och påkallat.

(Forts.)

Det vore emellertid å andra sidan en stor villfarelse, om man trodde sig gagna landet och jordbruket genom att i denna friköpnings- eller avlösningslagstiftning gå alltför bröstdänges till väga mot jordägarna och det större jordbruket. Rätten till friköpning kan enligt min uppfattning — och för övrigt, såvitt jag förstår, enligt hela jordkommissionens mening — icke på långt när tillerkännas alla vårt lands smärre arrendatorer och torpare. Den måste enligt min åsikt begränsas till arrendatorerna under de stora bolags- och bruksbesittningarna, fideikommissen och de större godscomplexen. Vidare kunna till friköpning endast ifrågakomma arrendegårdar och torp, som ligga i utkanterna av godscomplexen och vilkas fränskiljande icke menligt inverkar på huvudfastigheternas ägofigurer. Vidare kan friköpningsrätt, såvitt jag förstår, endast tillerkännas sådana brukare av annans jord, som huvudsakligen erlägga sitt arrende i penningar, i vilka fall en avlösnings icke spelar någon roll för huvudgårdarnas arbetssystem. Slutligen kan det icke vara tal om att tillerkänna friköpningsrätt åt innehavare av torp och än mindre åt innehavare av arbetsställen, varifrån regelbunden arbetsskyldighet utgöres till huvudgården. Herr von Sneidern m. fl. äro ute på en fullkomligt oriktig väg, då de i sin reservation tilltro jordkommissionen en avsikt att vidtaga åtgärder, »varigenom dessa smärre jordupplåtelser skulle göras oberoende av arbetsavtalet och varigenom arbetarebostäder skulle kunna komma att upptagas av innehavare, som icke äro att påräkna för det avsedda arbetet». Detta synes ovimligt, säga reservanterna. Ja, jag instämmer till fullo; det vore en fullkomligt dåraktig jordpolitik, som säkerligen aldrig kommer att vinna majoritet i denna kammare. För sådana torp och arbetsställen är arrendelagen avsedd, icke friköpningslagen. Jag har för min del den uppfattningen, att det svenska torpsystemet alltjämt har en viss framtid och alltjämt har en uppgift att fylla. Vi böra därför göra allt för att förbättra och modernisera detta torpsystem, i den mån detsamma kan bestå under nutida förhållanden. Jag vill för övrigt påpeka, att jämväl hela detta lagverk om friköpning i sinom tid kommer på kammarens bord och att kammaren får tillfälle att taga ställning även till denna fråga samt att därvid draga de gränser för friköpningsverket, som kammaren med hänsyn till det större jordbrukets intresse finner nödiga. Kammaren binder icke heller här på något sätt sin handlingsfrihet, då det gäller frågan om ett ställningstagande till den nu föreliggande, förberedande åtgärden.

Nu ha herr von Sneidern m. fl. tillåtit sig att, såsom de betona på flera ställen, »underkänna» den grund, som jordkommissionen tänkt sig för den blivande lagen om tvångsavlösning. »Till grund för tvångsinlösen», säga reservanterna, »kan eller bör ej läggas den omständigheten, att jorden är utarrenderad.» Herr von Sydow har även i sitt anförande principiellt uttalat sig för den

uppfattningen. »I den mån en tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål visar sig behöfelig», säga reservanternas vidare. »bör denna så anordnas, att sådan jord avlöses, som på samma gång den lämpar sig för ändamålet åstadkommer minsta skada för de brukningsdelar, varifrån avlösning sker.» Här begås för det första det grova felet att tilltro jordkommissionen några avsikter att tillerkänna friköpningsrätt åt utarrenderad jord i allmänhet, även då fränskiljandet länder huvudfastigheterna till skada. För det andra äro reservanternas genom denna av dem proklamerade jordreformprincip ute på en linje, som skulle kunna föra till en expropriationsrätt av obebyggda, icke utarrenderade områden av huvudfastigheterna och därigenom kunde leda till att man skulle kunna plocka bort en bit här och en bit där eller vissa delar av de större jordegendomarna för att därpå uppföra nya egnahem, eller eventuellt att man från dessa jordbruk — såsom skett i vissa av revolutioner hemsökta länder — skulle kunna expropriera de delar av egendomarnas arealer som överstiga viss maximigräns. Detta är nämligen, mina herrar, den i herr von Sneiderns reservation uttalade princip för den kommande jordreformen, som jag för min del finner ganska betänklig, och jag skulle såsom intresserad även för det svenska medelstora och stora jordbrukets framtid vilja tillråda alla herrar, som ämna rösta emot föreliggande lagförslag, att åtminstone rösta för rent avslag och icke för herr von Sneiderns reservation, ty godkänner man reservationen så har man, såsom statsrådet Nothin riktigt påpekat, redan nu bundit sig för en viss princip i den kommande jordreformen, vilket enligt min mening är äventyrligt. Reservanternas, som således ifrågasätta jordreformåtgärder, som närma sig linjer, vilka jag icke tror vara lämpliga, hava alldeles icke förstått, att det nu är fråga om att åt dugliga brukare av redan bebyggda ställen förlåna äganderättens förmåner; att skydda de tiotusentals redan bestående egnahemmen och jordbrukarfamiljerna från de faror, som äro förknippade med deras nuvarande otrygga besittningsrätt. Hela begreppet »friköpningsverk», som är en av de bärande tankarna bakom detta lagförslag, hava reservanternas herr von Sneidern m. fl. intet sinne för, utan de giva ett dunkelt och oklart förord för en allmän och konturlös expropriationsrätt av jord i allmänhet, och därav härleder sig i första rummet deras motstånd mot den nu föreslagna åtgärden.

Vad nu denna åtgärd beträffar, vill jag säga, att endast om man är fast besluten att säga nej till en reformerad arendelag och att säga nej till ett praktiskt och klokt friköpningsverk, kan man taga på sig ansvaret att avslå det föreliggande lagförslaget. Vill man åter vara med om detta jordreformverk, så är ett avslag på detta lagförslag detsamma som att bringa förvirring i reformarbetet och kan leda till, att detta reformarbete, vår vilja förutan, forceras fram utan tillräckligt rådrum för den ytterst omsorgsfulla och praktiska prövning, som dessa lagförslag, enligt min uppfattning, måste vara underkastade, därest de skola fylla sitt sociala ändamål utan att vara skadliga för det större jordbruket. Erfarenheten

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Förta.)*

Lagförslag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.
(Forts.)

visar nämligen — vad reservanterna med sitt verklighetsfrämmande sinnelag icke synas hava förstått och erfarit — att så snart man i ett land från det allmännas sida förbereder lagåtgärder, som hava till syfte att starkare fästa dem vid jorden, som äro brukare av annans jord, så föranleda sådana lagstiftningsåtgärder, långt innan de äro beslutade och endast sedan den offentliga diskussionen fäst uppmärksamheten på hithörande förhållanden, i större eller mindre utsträckning indragningar av de utarrenderade områdena eller dessas förvandling från arrenden till vanliga arbetsställen, varigenom de påtänkta reformernas verkningar kunna väsentligt minskas i effektivitet. För att lämna äldre historiska företeelser å sido, kan jag nämna, huru i Norge, då fråga på 1880-talet var föie om en »husmandslov» eller arrendelag till husmännens, d. v. s. torparnas, skyddande, denna offentliga diskussion, som höll sig på ett moderat plan, ledde till att de dåvarande nonska jordägarna i stor utsträckning indrogo husmandsställena, vilkas antal under ett årtionde våldsamt nedgick. I Finland fann man av samma skäl, såsom anföres i jordkommissionens motiv, nödvändigt att låta friköpningslagen föregås av en förberedande åtgärd av likartat slag som den nu ifrågasatta. Nu sitta här i kammaren flera framstående representanter för vårt större svenska jordbruk och säga sig, att sådana åtgärder behöva vi alls icke befara, och de tänka därvid på de nutida större svenska jordbrukarnas lojalitet. Ja, vore hela den svenska jordägarklassen så goda husbönder som de, vilka mottagit förtroendeuppdraget att här i riksdagen representera Sveriges jordbrukare, så vore nog denna förberedande åtgärd icke behöfvig. Men så är, mina herrar, dess värre icke förhållandet. Det finnes i vårt land många bolagsförvaltningar, där underordnade tjänstemän ofta hava hand om jordförhållandena, och det finns många egendomar, som kommit i händerna på jordbrukare och andra personer, som icke hava denna lojalitet och hos vilka man kan befara en tendens till sådana indragningar. Jag saknar ingalunda exempel på att så är förhållandet. Reservanternas förklaring, att ingen anledning till oro finnes, underkännes för övrigt av flertalet länsstyrelser, som yttrat sig i ämnet, och till och med av en och annan länsstyrelse, som är *emot* själva den kommande friköpningslagen. Så t. ex. anför länsstyrelsen i Södermanlands län, att »om en dylik friköpnings- och social arrendelagstiftning kommer till stånd, torde densamma för att ej avsevärt förlora i kraft böra föregås av en sådan lag, som den av jordkommissionen nu föreslagna». Och länsstyrelsen i Örebro län, som är *emot* det påtänkta friköpningsverket, uttalar sig sålunda: »Därest länsstyrelsen bortser från denna sin principiella ståndpunkt, finner länsstyrelsen emellertid, att om sådana lagbestämmelser skola genomföras, det torde vara nödigt, att omedelbart meddela föreskrifter av i huvudsak det innehåll, som i förslaget avses. I annat fall lär det nämligen icke kunna undvikas, att löpande arrendeavtal icke komma att förnyas, varigenom tydligen oöverskådliga olägenheter och svårigheter av social och ekonomisk art kunna uppstå.» Här finna vi alltså en myndighet, som är *emot* själva friköpnings-

verket, men som i alla fall säger, att sedan planen är väckt, måste en sådan förberedande åtgärd som den nu föreslagna vidtagas. Lagrådet majoritet intager samma standpunkt.

Jag vill till sist, herr talman, endast tillägga några ord av allmännare innebörd. En ärad representant på Kronobergsbänken, som står bredvid mig här med sitt vanliga ironiska ansiktsuttryck, ropade under en föregående debatt i en militärfråga: »Äro ni då blinda, mina herrar!» Jag skall be att få rikta samma ord, men nu med adress åt det håll, som den ärade representanten tillhör. Äro ni då blinda, mina herrar, för att hela Europa sjuder av oro och står i kaos och brand! Förstå ni icke, att den självständiga bondeklassen är en nutida stats enda räddning, att man under kritiska tidsskeden måste se bort från det mindre väsentliga och stärka våra gamla kulturstater även genom åtgärder, som före kriget kunde te sig nog så radikala. Den svenska arrendators- och torparklassen är en härdad och kraftig stam av det svenska folket, ur torparekojorna ha utgått många, som blivit framskjutna män. Men denna torparklass har under de sista femtio årens jordpolitik, som enligt min mening icke varit en konservativ politik, oerhört gått tillbaka. År 1870 funnos omkring 100,000 torpare inom riket, nu är antalet föga mer än hälften. Endast en ringa del av torpen ha friköpts, flertalet ha övergivits. Om man strövar omkring i olika delar av vårt vidsträckta land, huru ofta träffar man icke i skogarna eller i utkanterna av godsen resterna av ett torp; en grushög och en naken skorsten vittna om var den gamla eldstaden stått, några krusbärsbuskar och ett äppelträd visa var trädgårdslandet legat, och vildgräset växer över tegar som för några årtionden sedan födde en svensk familj. Det finns tiotusentals sådana ställen, varifrån utgingo talrika barnskaror till Sveriges väl. Dessa äro nu försvunna. Jag skall icke ingå på alla de orsaker, som lett till denna utveckling, men *en* av orsakerna har legat i de otrygga besittningsförhållanden, varunder denna befolkningsklass levat, vilket ock bäst visas av att de självägda jordbrukens antal ej på samma sätt gått tillbaka utan tvärtom ökats. Frågan om de ofria jordbrukarnas förvandling till självägare har även i andra länder vunnit det livligaste beaktande. I Norge har sålunda år 1917 tillsatts en kommitté med uppdrag att utreda husmansfrågan. Denna kommitté torde snart vara färdig med förslag till åtgärder, som skola tillgodose husmännens möjligheter att bliva ägare av sina lägenheter. I Finland, vårt östra grannland, har för ett år sedan genomförts en torparelag, som i ofantlig utsträckning och för övrigt i för det större jordbruket icke oskadlig omfattning skänkt äganderätt åt torpare och backstugusittare. Man kan förstå, vilken ökad styrka detta innebär för den finska statskroppen och för de finska nationalitetssträvandena, mot vilka svenskheten i Finland kämpar en ojämn strid. Jag ser den föreliggande frågan icke från den ena eller andra landsdelens synpunkt, där man kanske tycker att det är bra som det är, utan jag ser den från allmännare synpunkt, och jag har den uppfattningen, att tiden nu är inne att åt ofria brukare

Lagförslag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

av annans jord ge en tryggare ställning för att därigenom bevara arrende- och torparehemmen samt stärka hela vårt land i den våldsamma tid, vari vi leva, och under de påtryckningar från öster, som vi måhända hava att under kommande tider befara. Denna anspråkslösa lag med provisoriskt avhysningsförbud medför säkerligen en del olägenheter, och jag medger, att herr von Sydow skulle kunna påvisa flera detaljanmärkningar mot densamma, men den är enligt min uppfattning en viktig förberedande åtgärd för den stora konservativa jordreformen. Stjälper man detta förslag, så är jag orolig för, mina herrar, att det praktiska arbete, som vi avse med jordreformen, kommer att försvåras.

Då jag alltså här ser en förberedande åtgärd för en i bästa mening konservativ samhällsreform och då kammaren genom ett bifall på intet sätt binder sig i fråga om de blivande arrende- och friköpningslagarnas innehåll, ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till § 1 i utskottets föreliggande förslag.

Greve W a c h t m e i s t e r: Herr greve och talman! Jag har med anledning av det nu föreliggande lagförslaget i motion hemställt, att riksdagen ville göra det uttalandet, att vid en eventuellt blivande värdering av den för avlösning ifrågasatta jorden, till grund för denna värdering skall läggas, icke den utgående avgülden, utan den upplåttna jordens faktiska värde. Denna motion har utskottets majoritet helt kort avvisat under hänvisning, att frågan icke nu föreligger till prövning. Ja, formellt är detta nog sant, men praktiskt sett föreligger den till prövning. Utskottets majoritet måste väl i stället medgiva, att om så skulle vara att lagförslaget blir antaget, antalet uppsägningar av arrenden då komme att mångdubblas, om jordägarna själva anse sig hava skäl att misstänka, att det kan bli fråga icke om expropriation utan konfiskation, ty konfiskation blir det, om icke skälig ersättning lämnas för den avlösta jorden.

I den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen har givits ett svar som fullt täcker det syfte, som med min motion avses, nämligen att lugna sinnen. I denna reservation framställes för övrigt så många klara och övertygande skäl för avslag å den kungl. propositionen, och dessa skäl ha ytterligare av den förste ärade talarren belysts, så jag är övertygad om att flertalet av riksdagens ledamöter icke skola locka sig till det förhastade steg, som här föreslås.

Det för mig mest vägande skälet är dock, att innan riksdagen vidtager en sådan våldsam och exceptionell åtgärd, som här föreslås, så har den icke allenast rättighet utan även skyldighet att fordra långt klarare och tydligare linjer för det slutmål, som föresvävar jordkommissionen.

Nu har visserligen herr Wohlin antytt en del saker, som vi icke haft reda på förut och som i hög grad modifiera den framställning, som förut gjorts i jordkommissionens motivering. Men därom står intet i den kungl. propositionen och redogörelsen täcker ändå icke, vad jag anser, att riksdagen har rätt att fordra få veta. Riksdagen har rätt att få veta så mycket, att den kan döma, om de sociala

fördelar, som följa den reform, som satts ifråga, verkligen äro så stora, att alla andra hänsyn böra få vika. Riksdagen bör få veta så mycket att den kan döma, om det är ekonomiskt möjligt att genomföra det förslag, som föresvävar jordkommissionen. Men ännu är det alltför många frågetecken härvidlag. Huru skall företaget exempelvis finansieras? Jag har hört nämnas siffran 60,000 torp och gårdar på arrende. Skall staten släppa till den miljardfond, som fordras för att finansiera detta? I så fall tror jag verkligen, att svenska folket kommer att betacka sig för det nödläge, som ovillkorligen kommer att bli en följd härav. Och skall den till avlösning berättigade få full dispositionsrätt över den gård, som han förvärvar sig? Skall han få rätt att, ögonblicket efter det han förvärvat sig den, få jobba med den, sälja den kanske till flerdubbla priset? Var ha vi då de sociala fördelarna? Får han åter icke fri dispositionsrätt, så kan jorden bli honom ett black om foten, vilket arrendegården icke är, ty den kan han bli av med när arrendet upphör.

Det är så många ovissa saker i det stora okända, som stå före oss i detta avseende, som herr von Sydow sade, så att mig synes det böra vara omöjligt för riksdagen att nu gå med på den kungl. propositionen. Det har sagts, att det skulle vara förenat med stora olägenheter att vänta med att antaga detta lagförslag, därför att så många arrendatorer skulle bliva uppsagda. Ja, i några undantagsfall kan det nog inträffa, men i stort sett tror jag, att ägarna skulle känna sig ganska förlägna och draga sig för att säga upp arrenden av i utkanter och långt bort belägna gårdar och torp. Och vad skulle de göra av dem? Jag tror icke den faran är så stor. Jag tror, att jordkommissionen lugnt kan arbeta vidare, och jag ber därför, herr talman få yrka avslag på den kungl. propositionen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Först ett par ord angående reservationen. Det kan synas som mellan reservanterna, som yrkat avslag, skulle finnas någon meningskiljaktighet, därför att vi icke stå samlade om *en* reservation, men detta får tillskrivas pingstferierna, som omöjliggjort för oss reservanter att komma tillsammans och överlägga, innan utlåtandet justeras. Jag ber emellertid att få tillkännage min anslutning till herr von Sneiderns m. fl. reservation.

Den fråga, som vi nu ha att behandla, torde kanske vara en av de viktigaste på jordägarerättens område, som förelagts Sveriges riksdag, och den är därför också förtjänt av den allra största uppmärksamhet. Det skall nämligen icke lyckas att ställa det så, som om det här icke vore fråga om någon äganderätt. Detta är endast en lek med ord, ty man kan icke undgå att fatta ställning till detta lagförslag utan att också tänka på de lagar, som följa i släptåg. Det torde väl från ren lagstiftningssynpunkt vara synnerligen olämpligt, att innan man ens vet riktlinjerna eller principerna för den blivande tvångsavlösningen, gå med på en provisorisk lag angående tvångsförlängning av arrende, som en förberedande åtgärd för tvångsavlösningen. Herr Wohlin yttrade att det icke kommer att avses fri-

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*
(Forts.)

Lagförslag om
föreläggning av
vissa arrendec-
... i avtal.
(Forts.)

köpning för andra fastigheter än dem, som ligga i utkanterna på egendomarna, och att det endast avses sådana, som utgöra penningarrenden. Jag kan för min del icke ur det föreliggande lagförslaget utläsa, att detta är meningen, så som lagförslaget nu är skrivet. Herr Wohlin drog upp vissa riktlinjer, vilka jag förmodar komma från jordkommissionen, där herr Wohlin är ledamot, riktlinjer, om vilka vi i den kungl. propositionen eller i jordkommissionens utlåtande icke fått något meddelande. Och jag vågar därför för min del icke ta för gott de utfästelser, som herr Wohlin här har lämnat. Vi ha endast att hålla oss till vad jordkommissionen framställt och vad Kungl. Maj:t i sin proposition säger.

Herr Wohlin har åberopat vissa länsstyrelsans utlåtanden och sagt, att dessa hava tillstyrkt det föreliggande lagförslaget. Ja, nog har jag läst dessa länsstyrelsans utlåtanden, men så vitt jag kunnat därur utläsa, har jag funnit, att flertalet av dessa avstyrka själva principen i här föreliggande lagförslag. Vad beträffar de av herr Wohlin åberopade länsstyrelsans i Örebro, Södermanlands och, om jag minns rätt, Gottlands län utlåtanden, så säges av dessa länsstyrelser, för att taga Örebro län, följande:

»Uppfattningen rörande ifrågavarande förslag betingas givetvis av den mening, varje särskild granskare må hysa ifråga om riktigheten och lämpligheten av att i lagstiftningen införa ett i den enskilda jordäganderätten så ingripande rättsinstitut, som rätt för arrendator att tvångsvis inlösa av honom under arrende innehavd egendom. Därest man, såsom länsstyrelsen, icke kan gilla en dylik lagstiftning, åtminstone i här tydligen avsedd omfattning, följer därav ock, att länsstyrelsen icke kan förorda nu förevarande lagförslag, som avser att förbereda en blivande lag om tvångslösen av utarranderade jordbruksfastigheter.»

Länsstyrelsen i Örebro län avstyrker således i princip det föreliggande lagförslaget. Men länsstyrelsen tillstyrker, därest principen godkännes. Då säger länsstyrelsen, att om sådana lagbestämmelser skola genomföras, det torde vara nödigt att meddela föreskrifter av i huvudsak det innehåll som i förslaget avses. Då är det även fråga om den rena utformningen av lagtexten, och mot den har länsstyrelsen intet att erinra. Men det är en väldig skillnad att gå med på en princip mot att avslå densamma.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, som också av herr Wohlin åberopades, säger:

»Det torde ej tillkomma länsstyrelsen att taga ställning till frågan huruvida och i vilken omfattning lagstiftning är lämplig och behöfvlig.»

Länsstyrelsen i Södermanlands län har alltså icke tagit ställning till principen, utan endast granskat lagförslaget mera rent lagtekniskt sett.

Länsstyrelsen i Gottlands län, som också av herr Wohlin åberopades, säger, att den saknar

»nödig erfarenhet för avgivande av yttrande rörande behovet beträffande dylika arrendatorer av den föreslagna lagstiftningen.»

Länsstyrelsen i Gottlands län ställer sig således främmande för *Lagförslag om själva principen, men naturligtvis — det gäller de flesta — har den förlängning av lagtekniskt sett intet att anmärka mot själva lagförslaget.* *vissa arrende-*
avtal.

De flesta länsstyrelser uttala sig i princip mot det föreliggande lagförslaget som ett alltför långt gående ingrepp i den enskilda äganderätten. Flera länsstyrelser utlåtanden gå i ännu kraftigare avstyrkande riktning, såsom Uppsala, Värmlands, Kronobergs och Malmöhus länsstyrelser, för att uppräknat åtskilliga. Och bland andra, från vilka yttranden inkommit, är också Sveriges Skogsägareförbund, och detta förbund har mycket kraftigt avstyrkt bifall till lagförslaget såsom ur skogsvårdssynpunkt synnerligen olämpligt. Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap har för sin del också kraftigt avstyrkt bifall till detsamma.

(Forts.)

Kungl. Maj:t föreslår här tvångsätgärder för realiserande av syftemålet, egna brukningsdelar, och det måste ju anses önskvärt, att den självägande klassen blir större, men tvångsätgärder äro alltid ägnade att väcka missnöje och osäkerhet, och det måste framställas stora betänkligheter mot ifrågakvarande lagförslag, som skulle rikta sig mot enskilda, men icke mot stat, kommun eller annan allmän inrättning. Det är icke bara tvångsförlängning av arrenden, utan även och framför allt den tvångsavlösning, vilken skulle följa på arrendena, som komme att medföra den största olägenheten. En stor olägenhet blir avlösningen för större jordbruk och även för mindre och medelstora sådana, emedan det blir svårt för dem att i tillräckligt antal skaffa tjänare, om torpen gå bort, på samma gång det för jordägaren kommer att ställa sig dyrare, att uteslutande ha lejd arbetskraft, mot att ha torpdagsverken att tillgå. En sådan åtgärd som den föreslagna bör icke vidtagas utan att synnerligen tvingande skäl därtill föreligga, och sådana skäl föreligga, så vitt jag kan se, icke.

Nu säga jordkommissionen och statsrådet i stadsrådsprotokollet, att denna lag är önskvärd, därför att det befaras, att under de närmaste åren vissa utlöpande arrenden icke skola förnyas. Det säges, att med hänsyn till att det inom jordkommissionen håller på att utarbetas ett lagförslag om tvångsavlösning, så ingripande på jordägarnderättens område, att det kan befaras, att de utlöpande arrendekontrakten icke förnyas de närmaste åren, och därför vill man ha denna lag om tvångsförlängning av arrenden. Men det vore väl i all rimlighets namn icke för mycket begärt, att vi finge kännedom om dessa hemska saker, som skola komma och som jordägarna skulle bli så rädda för, att de skulle vilja bli kvitt alla arrendatorer landet runt, som ju nu befaras.

För övrigt tror jag man överdriver *den* faran i hög grad. För det första är det blott ett fåtal arrenden, som kunna utlöpa under de närmaste fem åren, och därtill kommer, att ett stort antal av dessa utlöpande arrendekontrakt komma att förnyas. Särskilt tror jag, att arrenden även av sådan jord, som tillhör bolag, komma att förnyas — bolagen kunna ju icke sköta sina gårdar själva, utan arrendena förnyas successivt. Ty man kan väl icke befaras, att jordägarna skola lägga sina gårdar rent av öde heller. Nej, då tror jag för min del.

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

att vida större olägenheter uppstå, om riksdagen går med på detta lagförslag. Jag skall ta mig friheten nämna några fall, då olägenheter kunna tänkas uppstå. Det kan tänkas ett sterbhus, där det finnes en omyndig son, där alltså ingen har kunnat sköta jorden, utan underlydande delar av egendomen har utarrenderats på kortare tid, tills sonen blir myndig. Nu kan det vara hans avsikt att taga denna fäderneärvda gård i besittning, men tack vare denna tvångsförlängning sitter arrendatorn där, och sonen kan icke tillträda den ärvda fastigheten. Det kan finnas fall, där ägarna ha utarrenderat sina gårdar och nu själva vilja överta brukningen av dem. Sådant omöjliggöres av denna tvångsförlängning. Det kan finnas fall, då ägaren till ett hemman vistas i Amerika och vill komma åter för att taga sin utarrenderade gård i besittning. Detta kan säkerligen ej heller ske om denna lag går igenom. Det finnes också fall, där utarrenderade gårdar gå i handel och köpas, och den nya ägaren kan då ej övertaga den gård, som han köpt, därför att arrendatorn vill sitta kvar. Det kan finnas fall, när ägaren på grund av sjukdom nödgats utarrendera hela eller viss del av sin egendom, men där han senare kan vilja återtaga jorden. Alla dessa fall äro naturligtvis ej strängt tillämpliga i alla de omnämnda fallen men dock fullt användbara som exempel. Vad jag dock i alldeles särskilt hög grad fäst mig vid i detta ärende är den omständigheten, att man skall vara skyldig att godtaga vilken arrendator som helst, som sitter på gården. Man kan, om man har en arrendator, som missköter egendomen, icke bli kvitt honom, utan han sitter kvar på grund av lagen.

Lagrådet, som yttrat sig över detta lagförslag, har också ansett, att förlängning av arrenden icke bör förekomma i de fall, där arrendatorn visat bristande förmåga att sköta jordbruket självständigt, eller då han under hela arrendetiden i avsevärd grad försummat honom enligt avtalet åliggande arbetsprestation. Men denna anmärkning av lagrådet tar herr statsrådet i statsrådsprotokollet mycket lätt, ty han säger: »Då det emellertid torde vara principiellt riktigtast att i fråga om rätten till förlängning icke taga hänsyn till det sätt, varpå arrendatorn under arrendetiden skött jordbruket eller fullgjort arrendevillkoren, torde lagrådets ifrågavarande uttalande icke böra föranleda någon ändring i eller tillägg till förslaget.»

Hur betänkligt det skulle visa sig att på detta sätt tvingas att hava kvar en man på gården, som man själv kanske personligen icke tycker om och som kanske missköter egendomen, det torde var och en, som förstår lantmannaspörsmål, mycket väl kunna inse. Det förefaller, som om jordkommissionen vid en lagstiftning, vilkens principer man för övrigt icke känner till, beträffande den blivande tvångsavlösningen tänkt sig att gå på den principen, att så snart jord är utarrenderad, skulle den vara hemfallen till tvångsavlösning. Mot den principen våga reservanterna bestämt opponera sig såsom oriktig, men den principen tyckes Kungl. Maj:t ha accepterat, då Kungl. Maj:t framlagt det föreliggande lagförslaget. Denna arrendeform har hittills ansetts som en mycket lämplig form för övergång till självständigt jordbruk, och det har härigenom blivit möjligt att på den vägen få fram

många duktiga och dugliga lantbrukare. Det har icke varit alla, som kunnat åstadkomma såväl köpeskillingen som den uppsättning som erfordras på en inköpt gård, men väl uppsättning på ett arrenderat jordbruk. De ha sedan arbetat sig upp, för att så småningom övergå till att bli självständiga jordbrukare. Jag för min del vitsordlar med nöje, att dessa arrendatorer sannerligen icke äro de sämsta jordbrukarna, utan de tävla fullt och helt med de självägande jordbrukarna. Och vad förhållandet mellan arrendatorer och jordägare beträffar, vågar jag påstå, att det i vårt land icke funnits någon sådan schism, eller motsättning som kunnat föranleda ett så svårt och hårt ingrepp i den fria avtalsrätten, som här är ifrågasatt. Ja, jag vågar påstå, att därest detta lagförslag skulle vinna bifall, så skulle det så småningom icke bli någon jordägare, som skulle våga arrendera ut sin jord, och på det sättet skulle arrendatorerna automatiskt försvinna under den närmaste framtiden. Man skulle kanske, som herr Wohlin tyckes mena, för tillfället skapa ett stort antal självständiga jordbruk genom denna lagstiftning, men hur går det i fortsättningen? Nu säges det i vissa detaljbestämmelser och anföres bland annat i § 4, att därest jordägaren och arrendatorn icke kunna komma överens om villkoren vid förlängningen av utlöpande kontrakt, så skall saken avgöras av en skiljenämnd, i vilken jordägaren utser en medlem, arrendatorn en och Konungens befallningshavande den tredje. Det är ett ovillkorligt skiljenämnds-förfarande, ett förfarande, som man inom industrien i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare funnit synnerligen olämpligt, men som man nu med lag vill påtvinga jordens ägare och arrendatorer. Jag tror för min del, att därest denna lag går igenom, blir den ett frö till split och söndring mellan jordägare och arrendatorer. Man kan ju bara tänka sig, vilka känslor, som skall möta de respektive parterna, å ena sidan jordägaren och å andra sidan arrendatorn, när det sättes i händerna på dem en kungl. förordning av den lydelse, som utlåtandet här anger. Det finnes, som vi alla veta — åtminstone vet jag det — många jordägare, som behandla sina torpare och arrendatorer på ett synnerligen humant sätt: de efterskänka dagsverksskyldigheten, de betala deras skatter och hjälpa dem på många sätt. När jordägaren nu får denna förordning, resonerar han som så: Jaså, nu vilja de tvångsköpa från mig stora delar av min egendom och de bästa skiftena i min gård. Nu är det slut med eftergifterna och bäst att taga ut det sista öret av vad man har att fordra. I stället för att mildra, så skärper detta förhållandet mellan jordägare och arrendatorer. Och vilka tankar skall en arrendator få, när en sådan förordning sättes i hans händer? Jo, han kommer att resonera som så: Nu kommer jag att inom den närmaste tiden få friköpa den egendom jag innehar, och efter allt att döma kommer det att ske efter något skiljenämnds-förfarande, som jag inte närmare känner till, beträffande köpeskillingen. Det gäller naturligtvis för mig att sköta gården så, att jag får den så billigt som möjligt. Med andra ord, han kommer att sköta gården betydligt sämre än förut, för att på så sätt pressa ned köpeskillingen. Det blir således en försämring av produktionen och ett försämrat jordbruk, som bli resulta-

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrendo-
avtal.

(Forts.)

tet av detta lagförslag. Skulle sedan icke tvångsavlösningen följa på tvångsförlängningen av arrendena, så har man hos arrendatorerna ingjutit känslan av missträkning och kanske misstämning, jämsides med den oro man skapat på detta viktiga rättsområde.

Sedan vill jag säga, att nu ställes det i utsikt en tvångsavlösning; när den kommer och hurudan den blir vet man icke, men man vidtager denna förberedande åtgärd. Jag är övertygad, att om tvångsavlösningen icke skulle gå igenom under de närmaste fem åren, så kommer man att prolongera förlängningen på ytterligare fem år, tills man vunnit den majoritet i riksdagen, som man önskar. För att få tvångsavlösningen så radikalt som möjligt prolongerar man ytterligare denna lag, med förlängning även efter den 1 januari 1925. Det är därför enligt min mening synnerligen angeläget, att denna utskottets hemställan avslås med detsamma, så att vi avklippa alla möjligheter för ett experimenterande med den enskilda äganderätten på sådant sätt, som här sättes i fråga.

Det utskottsutlåtande, som här föreligger, är ett märkligt aktstycke i ett annat avseende. Utskottets majoritet bildas av höger- och vänstersocialister jämte en representant för jordbrukarnas riksförbund och en för bondeförbundet. Det är dessa, som med den förseglade sedelns tillhjälp vunnit majoritet och dikterat utskottets utlåtande. Högern och liberalerna inom utskottet ha varit absolut ense om att avslå detta lagförslag. Det är en märklig företeelse i svensk politik, och särskilt i svensk lantmannapolitik, att de representanter, som själva älska att kalla sig för jordbrukarnas och böndernas speciella målsmän, skola vara de första, som, när de ha makt att avslå ett sådant lagförslag, följa socialdemokraterna och driva igenom ett sådant beslut som det förevarande i det utskott, där jordäganderättens frågor behandlas, nämligen riksdagens andra lagutskott. Den splittring, mellan lantmännen, som här förekommer, är icke glädjande för oss lantmän, som hålla på den enskilda äganderätten, och jag vågar sätta i fråga, huruvida verkligen deras valmän, som bildat dessa nya organisationer, hade tänkt sig något dylikt. Jag förmodar, att den votering, som kommer i denna fråga, skall följas med mycket stort intresse, och det skall bli intressant att se, hur den kommer att utfalla.

Herr greve och talman! Jag ber få yrka avslag såväl å Kungl. Maj:ts proposition som å utskottets hemställan, och bifall till den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen.

Herr Westman: Herr greve och talman! Jag ber till en början få instämma i det yttrande, som den förste ärade talaren fällde, när han sade, att inskränkningar i nyttjanderätten och äganderätten kunna företagas, därest så kräves av ett allmänt intresse. Hela vår historia visar ju också, att vi i vårt land aldrig någonsin haft en absolut äganderätt, och att staten aldrig någonsin ställt sig på den ståndpunkten, att den enskilda äganderätten i vårt land fått utveckla sig alldeles fritt, oberoende av varje statlig reglering.

Men den ärade talaren fortsatte och sade, att i detta fall före-

läge icke något allmänt skäl, som kan föranleda, att en inskränkning som den föreslagna vidtages. Jag har som ju redan framgår av den hållning jag intagit i utskottet, i detta avseende en alldeles motsatt uppfattning, men jag skall, då debatten nu kommit så långt som den gjort, icke upprepa vad som redan sagts av dem, som tänka lika med mig, för att stödja denna min mening.

Lagförslag om
förklaring av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

Jag utgår, som man finner av vad jag redan sagt, naturligtvis därifrån, att de inskränkningar, som i detta fall kunna företagas med avseende på ägares rätt att för viss tid förfoga över sin på arrende upplåtna fastighet, icke böra vidtagas i större omfattning än som är nödvändigt för att nå det syftemål, som den blivande jordlagstiftningen kommer att avse att främja. Jag vill alltså endast gå så långt, som detta syfte enligt den utredning, som nu föreligger, gör oändgängligen nödvändigt. Alltså, jag har från denna min utgångspunkt ägnat frågan om den *omfattning*, som den föreslagna lagen bör få, den största uppmärksamhet, och skall med några ord belysa min ståndpunkt till detta problem.

Jag vill då till att börja med framhålla, att åtskilligt, som förekommit i detta ärende, ger vid handen en viss tendens att överdriva den omfattning, som det föreliggande lagförslaget har.

Åtskilligt av vad den siste ärade talaren yttrade visar, att han icke hade tillräckligt observerat, att enligt lagens 1 §, 1 mom. lagen är tillämplig i fråga om *torp eller annan till huvudgård hörande fastighet* och att ifråga om *självständig fastighet* lagen är tillämplig endast i det fall, som säges i samma paragrafs 1 mom., andra stycket, d. v. s. i det fallet, då upplåtelsen avser »jord, vars ägare uppenbarligen innehar jorden eller fastighet, varav den utgör del, huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen utan att, om han är enskild person, vara mantalsskriven å ifrågavarande fastighet eller å fastighet, som därmed är i sambruk». Således, i fråga om självständig fastighet gäller, att den faller under lagen endast om den äges av en person, som anses för skogsspekulant.

Även i den liberala huvudreservationen framträder på sid. 11 en föreställning, att lagen skulle ha större omfattning än den i själva verket har. Herr von Sneidern och hans medreservanter säga nämligen, att under lagen skulle »komma att falla alla, även de minsta upplåtelser av jord, för vilka någon form av lega erlagges. Men», fortsätta reservanterna, »dessa smärre jordupplåtelser hava ofta karaktären ej av jordbruksarrenden utan av arbetarebostäder med tillhörande mindre jordområden. De äro ofta resultatet av strävanden att åt skogs- och jordbrukets arbetare skapa gynnsammare levnadsförhållanden och på så sätt åstadkomma en bättre och socialt högre stående arbetarklass».

Herr von Sydow gav uttryck åt samma uppfattning rörande lagens giltighetsområde. Han framställde, även han, den anmärkningen, att lagen icke innehåller någon minimibestämmelse i fråga om den upplåtna fastighetens storlek, och att den alltså skulle komma att omfatta även arbetarebostäder, som en jordägare — herr von Sydow tänkte i detta fall närmast på en industriidkare — uppfört.

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

Emellertid föreligger i det yttrande, som lagrådet har avgivit och som återfinnes i den kungl. propositionen på sid. 17, en vederläggning av dessa föreställningar om att lagförslaget skulle ha så stor omfattning. Lagrådet yttrar sig nämligen på följande sätt:

»Enligt jordkommissionens motiv är den ifrågasatta lagstiftningen icke ämnad att omfatta andra upplåtelser av jord än verkliga jordbruksarrenden, och i första stycket av 1 mom. har vid angivandet av de upplåtelser, som skola falla under lagen, använts ett uttrycksätt, som fullt återgiver den sålunda avsedda meningen.»

Lagrådet förklarar sålunda, att avfattningen av 1 § är sådan, att den fullt tydligt anger, att under lagen falla endast *verkliga jordbruksarrenden*, alltså icke upplåtelser avseende att bereda bostadslägenhet åt någon.

Lagrådet anmärker sedan, att i 2 mom. av det till lagrådet remitterade förslaget förekommer en terminologi, som kan ge anledning till tvekan i berörda avseende. Detta har föranlett, att andra moment blivit ändrat. så att det numera, i det skick, vari propositionen nu föreligger inför riksdagen, icke kan ge anledning till missuppfattningar av den art, varom anmärkning här av mig framställts.

Emellertid, även om alltså, enligt vad jag nu anser mig ha visat, den kungl. propositionen, som lagutskottets majoritet har tillstyrkt, icke har den vidsträckta omfattning, som sålunda antagits, så förefaller det mig, som om lagens giltighetsområde enligt utskottsförslaget likväl skulle vara vidare än vad som enligt tillgängliga upplysningar kan anses vara nödvändigt. Jag har därför i min reservation föreslagit, att lagens 2 § skulle ändras på det sätt, att, utöver vad den kungl. propositionen innehåller, vissa undantag skulle göras från lagens tillämplighetsområde. De förslag, som jag där har framställt, äro framkallade av en önskan att undvika, att lagen skulle verka hämmande på jordbruksdriften vid enskilda jordägares jordbruk.

Enligt mitt första ändringsförslag skulle därför vid bestämmandet av lagens omfattning därifrån undantagas de fall, då i arrendet ingår fullgörandet av dagsverkskyldighet vid huvudgård, som äges av enskild person, vilken är mantalsskriven å ifrågavarande fastighet eller å fastighet, som därmed är i sambruk. När jag har angivit det slag av jordägare, som alltså skulle få en särställning, har jag använt samma bestämningar, som förekomma i den norrländska arrendelagen av år 1909 för att ange, vilka jordägare som falla utanför denna norrländska arrendelag. Det synes mig, att det föreligger enahanda skäl att vid båda dessa speciallagstiftningar, både vid den norrländska arrendelagen och vid nu föreliggande lagförslag, taga särskild hänsyn till jordbrukare av detta slag. I synnerhet har det förefallit mig betänkligt, då man icke känner den blivande definitiva lagstiftningens innehåll, att ingripa uti en sådan jordägares organisation och ledning av sin jordbruksdrift, och jag har därför ansett, att arrendator, som fullgör dagsverkskyldighet hos sådana jordägare, icke bör falla under lagen.

Ett ytterligare skäl för undantag i det fall jag nu angivit föreligger ju även däri, att den lösningsrätt, som kan komma att till-

erkännas arrendator, väl ingalunda i första hand kommer att medges arrendator, som befinner sig i sådan ställning. Det inlösningsverk, som kan komma att sättas i gång, blir ju under alla omständigheter ett företag av mycket vittomfattande och invecklad beskaffenhet. Det kommer att bli synnerligen tidsödande att genomföra, och man kan sålunda utgå ifrån, att i varje fall under de närmaste åren dessa arrendatorer under inga omständigheter komma att falla under en sådan lagstiftning. Jag lämnar sedan alldeles därhän, huruvida de någonsin komma att göra det.

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
antal.*

(Forts.)

Med det undantag, som jag alltså här har föreslagit, blir ju lagen huvudsakligen riktad gentemot bolag och jordspekulanter. Det område, som står kvar för lagens giltighet, blir sålunda både synnerligen stort och synnerligen betydelsefullt. Det har också av en föregående talare framhållits, att det är särskilt i dessa fall, då den utarrenderade jorden tillhör bolag och jordspekulanter, som man har att befara en sådan hållning från jordägarens sida, att en förebyggande lagstiftning av det slag det här är fråga om kan anses vara erforderlig.

Det andra undantag, som jag har föreslagit, rör det fall, att jordägare kan styrka, att den utarrenderade jordens läggande i sambruk med huvudgården skulle medföra avsevärd fördel för sistnämnda fastighet. Detta undantag är förestavat av en önskan att undvika, att lagen skulle genom allt för snäva gränser hindra den rörelsefrihet inom vårt jordbruk, som kan vara erforderlig för att hålla uppe produktionen i den omfattning, som är önskvärd och nödvändig under de svåra tider, som vi nu ha att genomgå.

Man har emellertid under debatten framhållit, att det föreliggande lagförslaget ingalunda skulle, om man ser det ifrån arrendatorernas egen synpunkt, komma att verka till deras förmån. Herr von Sydow framhöll, att lagförslaget antagande skulle medföra, att mycket mindre jord skulle komma att utarrenderas och att alltså lagförslaget skulle komma att verka till skada för arrendatorsklassen, som under sådana omständigheter skulle komma att reduceras till antalet. Och den näst föregående ärade talaren uttryckte samma farhågor, och han tillade dessutom ett beklagande. Han framhöll, att enligt hans mening vore arrendeformen mycket lämplig. Den hade sin stora uppgift, nämligen den att utgöra en övergångsform till eget jordbruk. Och han beklagade, särskilt ur denna synpunkt, att arrendatorerna skulle komma att så gott som alldeles försvinna, därest detta lagförslag antogs. För min del måste jag säga, att jag är övertygad om, att dessa farhågor äro i synnerligen hög grad överdrivna. Arrendatorsystemet har nämligen den stora utbredning, att det mycket väl kan tåla vid en minskning i arrendatorernas antal utan att systemet till följd därav behöver försvinna. Enligt siffror från den jordbruksstatistik, som åstadkommits vid de lokalundersökningar, som verkställdes inom vissa områden år 1913—1917 och som omfatta brukningsdelar med mindre än 0,25 har odlad jord fanns det inom dessa undersökningsområden fastigheter, brukade av ägarna till ett antal av 198,000 och fastigheter, brukade av arrendatorer, till ett antal av

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

78,000. Det framgår härav, att det antal fastigheter, som brukades av arrendatorer, uppgick till ungefär 40 % av de förstnämnda, alltså en högst betydande siffra. Dessa siffror, som jag nu anför, och som jag lätt skulle kunna komplettera med andra, hämtade från annat håll, visa i själva verket, att arrendatorsystemet för närvarande har en alltför stor omfattning, och att det måste betraktas som en angelägenhet av största vikt, om man vill skapa en sund social bas för vårt folk, att man minskar arrendatorernas antal och ökar de självägande jordbrukarnas klass. Det är detta stora mål, som jag för min del har ansett mig böra främja genom att i utskottet rösta för den kungl. propositionen.

Den föregående ärade talaren uttalade sin stora förvåning över att personer, vilka kommit in i riksdagen som jordbrukarnas särskilda representanter, skulle kunna intaga en sådan hållning, och han hotade oss till och med, kanske av överdriven omtanke om vår säkerhet, med våra valmän. För min del vill jag säga, att jag är övertygad om, att den svenska bondeklassen med största tillfredsställelse ser, att de självägande jordbrukarnas antal ökas, och jag är också övertygad om, att bönderna ingalunda skola låta skrämman sig av dem, som vilja säga, att de åtgärder på jordlagstiftningens område, som utan tvivel komma att företagas, skola bli hotande för den svenska bondens äganderätt. Det har alltid varit så, mina herrar, att när bolagens eller andra socialt mäktiga herrars jordinnehav blivit utsatta för åtgärder från statens sida, har man genast talat om, att den svenska bondens jordägarätt varit i fara. Den har emellertid ingalunda blivit satt i fara genom dessa åtgärder, och om det är någon institution i vårt samhällsliv, som är ställd *utom all fara* både nu och i framtiden, är det *den svenske bondens jordägarätt*. Den har bestått, och den kommer att bestå, och skall man anse den vara satt i fara, då måste man med ännu större oro för dess säkerhet betrakta varje annan institution, som förekommer i vårt politiska eller rättsliga liv.

Med stöd av vad jag sålunda har anført, ber jag, herr greve och talman, att få förbehålla mig att vid en blivande behandling av 2 § yrka bifall till den reservation jag har framställt, medan jag nu ifråga om 1 § yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Sederholm: Jag vill icke uppehålla kammaren med att här ge mig in på de detaljmärkningar, som kunna riktas mot det föreliggande lagförslaget. De ha ju redan av föregående talare blivit berörda. Orsaken till att jag nu icke vill gå in därpå är dock icke den, att jag anser dem oviktiga eller oväsentliga. De äro tvärtom av stor betydelse, vilket även skulle visa sig, om lagen skulle komma till stånd. Men att nu ingå på dem skulle föra för långt och skulle innebära ett upprepande, varför jag här vill förbigå dem.

Jag är fullt ense med herr Wohlin i den uppfattningen, att för oss, som vilja se något längre än för dagen med avseende å det svenska jordbrukets framtid, gäller det att söka skapa tryggare, lugnare, lyckligare förhållanden för de personer, som äro bundna vid det sven-

ska jordbruket. Herr Wohlin gjorde gällande, att bästa medlet eller åtminstone ett av de viktigaste medlen härför vore att skapa en arrendelag, där just dessa synpunkter komme till sin rätt, en lag, som beredde arrendatorerna en sådan ställning, att de kände sig lugna i sin yrkesutövning, att de kunde förfoga över frukterna av sitt arbete för sig och sina efterkommande. Orsaken till att jag vill vända mig mot *detta* förslag är just den, att jag anser, att det icke är ägnat att främja det mål, som vi alla äro ense om, att en social lagstiftning på jordbrukets område bör främja. Vad finnes det nämligen för skäl för att man skall lata den tillfällige innehavaren av ett arrende först och främst få förmånsrätt till fortsatt arrende och sedermera förespeglas och som man också av jordkommissionens motivering finner, även få företrädesrätt till friköpning, som här blivit ifrågasatt. Arrendatorn kan vara en person, som föregående år, i fjol, har kommit till detta arrende, som kanske redan hunnit visa sig olämplig som jordbrukare. Han skulle då ha rätt att förnya detta arrende till 1925 och kanske längre och få förmånsrätt att inlösa denna gård som sin egen framför andra personer, som kanske äro mera skickade till jordbrukare och i övrigt även ha bättre resurser och möjligheter att kunna väl sköta ifrågavarande jordbruk. Det blir med andra ord, om och när detta friköpningsinstitut kommer i verksambhet, en privilegierad klass av de nuvarande innehavarna, som komme att få en sådan förmånsrätt. Det blir inte den konkurrensen om detta jordbruk, som skall omskapas till självständigt jordbruk, att man har någon visshet om, att verkligen de dugligaste och lämpligaste komma i besittning av dessa. Just därigenom kan en sådan lagstiftning som den här föreslagna, komma att verka i rakt motsatt riktning mot den avsedda, den att skapa förutsättningarna för den bästa värden och den bästa skötseln av den svenska jorden, de bästa och de lyckligaste jordbrukarhemmen.

Det är också en annan synpunkt, som jag i detta sammanhang skulle vilja framhålla. Det är ju så, att allt nationellt välstånd i vårt land som i andra länder bottnar i jordbrukets ståndpunkt. Det sätt, varpå jordbruket drives, den högre eller lägre standard, som jordbrukarklassen har, den förmåga jordbrukarklassen har att fylla sin uppgift som producent av livsmedel, allt detta är icke blott beroende på individerna, det är även beroende på organisationen och de driftsformer, som finnas för jordbruket. Jag tror, att vi alla nu ha kommit till insikt om, att den för några år sedan så allmänna övertron på småbrukets förträfflighet och tron på att småbruk och småbruk var det enda, som man hade att sträva efter, och att större driftsformer voro någonting av ondo, någonting som man skulle försöka så fort som möjligt avskaffa, denna övertro har försvunnit, och kristiden har säkerligen lärt oss, att även de stora och medelstora jordbruken ha en viktig uppgift att fylla. Då jag här talar om medelstora jordbruk, vill jag säga, att jag därvidlag vill gå så långt ner, särskilt när det gäller denna fråga, att jag därmed menar ett sådant jordbruk, som kräver arbetskraft utöver den egna brukarens eller hans egen familjs krets. Det är ju klart, att så snart ett jordbruk blir större, så

*Lagförslag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

att där måste användas lönearbetare, lejd arbetskraft, blir det ett intresse för innehavaren av detta jordbruk att se till, att han får sådan arbetskraft av högsta kvalitet, att han får sådana arbetare, som äro skickade att fylla sin uppgift, så att de kunna trevna i sin gärning och på samma gång också kunna se någon annan framtid för sig än lönearbetarens. Det är just detta att söka skapa en sådan social trevnad på landet, som bör vara allas, och jag är övertygad därom, även herr Wohllins mål. Vårt torpsystem har varit och är allt fortfarande i detta avseende en synnerligen förträfflig organisation. En vanlig lönearbetare, som har samlat ihop så mycket pengar, att han kan skaffa sig några kreatur, tar anställning som torpare. Han blir så i tillfälle som sådan att genom att förbättra sin kreaturstam, genom att fostra sina barn till dugliga och arbetssamma, jordbrukskunniga medlemmar av samhället, skapa sig möjlighet att ytterligare utvidga sitt jordbruk. Utvecklingen har gått och kommer att gå, om allt går väl, från statdrängen till torparen, från torparen till småbonden o. s. v. Torpsystemet utgör alltså just en skola, den allra bästa skolan för fostrande och rekrytering av vår bondeklass. Skulle man nu gå därhän, att man tillskapar en friköpningsrätt av sådana torp, så innebär detta ett avbrytande av denna förbindelse mellan huvudgård och torp, mellan arbetsgivare och lönearbetare långt ner på skalan, ända ner till så pass små gårdar som på 10, 15, 20, 25 tunnland inom olika delar av landet. Skulle en sådan reform genomföras, som avbryter detta naturliga och riktiga samband mellan lönearbetaren, torparen, jordägaren eller den större arrendatorn, så kommer säkerligen detta att bli till betydande men för hela vårt jordbruk.

Då invändes det: men det finnes ju intet hinder för att innehavaren av den friköpta jorden, den torpare, som fått ett torp med äganderätt, fortfarande under sin lediga tid arbetar vid huvudgården. Nej, det finnes intet teoretiskt hinder därför, men jordägaren eller arrendatorn, bonden med andra ord, kan inte med tillräcklig visshet räkna på, att sedan detta band mellan torp och huvudgård blivit brutet, denna arbetskraft sedan står till hans förfogande. Han kan inte ställa det så för sig, att han riskerar, att bli utan denna arbetskraft. Han måste då skapa nya bostäder för arbetare, så att dessa friköpta torp ersättas. Om då denna friköpningsrätt verkligen genomföres, kan man vara viss om, att bonden eller den större jordägaren icke vidare väljer denna form. Han ser sig nödsakad att välja sin arbetskraft i form av den rena lönearbetaren, statdrängen, och på detta sätt tränger man ut den goda och lyckliga formen för lantarbetare och åstadkommer, att torparna ersätas med sådana, som icke ha någon jord att bruka och icke ha några kreatur. Man har alltså därigenom direkt arbetat i riktningen mot ett proletariserande av arbetskraften vid det svenska jordbruket, man har verkat i en riktning rakt motsatt det syfte man velat främja.

Ännu mera markant framträda dessa svårigheter med avseende å skogsbruket. Där är det i regel icke så, att den lämpligaste drifts-

formen kan variera från småbruk till medelstora bruk och storbruk. Tvärtom har det mer och mer för varje år visat sig, att ett rationellt skogsbruk inte kan genomföras annat än i form av stordrift. Med det högre värde, som virket har fått, har under de senaste åren behovet av arbetskraft inom skogsbruket allt mer ökat. Det har varit en angelägen sak för de större som mindre skogsägarna, icke minst för staten som stor skogsägare, att öka sin arbetskraft ute i skogarna, att just på spridda ställen ute i skogarna skapa större eller mindre torp och lägenheter, på vilka man kunnat placera dugliga skogsarbetare. Det är just sådana torp och lägenheter, som med den formulering andra delen av 1 § har, skulle drabbas av inlösningsrätten. Det skulle med andra ord medföra, att jordägaren skulle riskera, att alla dessa småbruk, som tillskapats med tanke på erhållandet av dugliga, yrkeskunniga skogsarbetare, skulle bli självständiga. Även här skulle sålunda inträda en nödvändighet för jordägaren att på annat sätt skaffa sig ersättning för den arbetskraft, som han nu har placerad på dessa torp, men som han inte längre kan få disponera över. Lagen bleve sålunda även här ett medel för proletarisering av den arbetarstam, som sålunda har vuxit upp.

Herr Wohlin talade om, att man icke skulle behöva befara, att denna friköpningsrätt skulle tillämpas på andra än sådana lägenheter, som ligga i utkanten av de stora godsens, och sådana, som lämna kontant arrende, d. v. s. lägenheter under fideikommiss och storgods. Om jag nu tänker på det område jag sist berörde, nämligen skogsbruket, så är det mycket naturligt och mycket vanligt, att dessa skogsarbetarboställen ligga i utkanterna. De måste ligga ute i skogarna och flera av dem måste därför komma att ligga i utkanterna. Även med den begränsning herr Wohlin nämnde, kommer alltså i alla fall den bestämmelse, det här är fråga om, att bli skadlig för denna stordrift inom skogsbruket. Detsamma gäller hans uttalande, att det endast är fråga om sådana lägenheter, som utgöra kontant arrende. Herr Westman hemföll till samma missstag, när han trodde, att så snart dagsverksskyldighet inginge i kontraktsbestämmelserna, man hade att göra med en sådan här lönearbetare eller torpare. Det är tvärtom ytterligt vanligt, att kontrakten äro skrivna så, att arrendet skall erläggas kontant, medan arrendatorn alltjämt är en lönearbetare, som har en arbetsskyldighet ehuru denna icke på något sätt finnes manifesterad i arrendekontraktet. Alltså kan även här denna bestämmelse beträffande kontant arrende icke skydda för de olägenheter, som jag här berört. Det förslag herr Westman framställt kan möjligen medföra någon fördel i avseende å rena åkerbruket, men just med avseende å skogsbruket är det fullkomligt ineffektivt. Det hjälper icke att åstadkomma ett bättre tillstånd, än lagen eljest skulle göra.

Nu ha både herr Wohlin och herr Westman sagt, att de farhågor, som här uttalats med avseende å lagens tillämpning eller, rättare sagt med avseende å den väntade friköpningsrättens tillämpning, äro överdrivna; denna rätt kommer icke alls att tillämpas

Lagförslag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

på det sätt, varom här farhågor framförts. Jag vet icke om herr Wohlin har det inflytande inom ledningen på detta område, att om vi nu hade friköpningsrätten, han skulle kunna garantera, att de missförhållanden, som här befaras, icke skulle inträffa, men jag är alldeles viss om, att han icke kan garantera, att en tillämpning av friköpningsrätten i denna farliga utsträckning, denna farliga riktning icke skulle inträffa om fem eller om tio år. Man måste här räkna med, att det kommer att bli andra, som bestämma, huru denna lag skall tillämpas, än den nu sittande jordkommissionen, och därför menar jag, att man bör gå försiktigt till väga och icke genom ett beslut nu utsätta sig för de följder, som en sådan lag kan medföra. Jag är alldeles viss om att ett avslag å föreliggande lagförslag kommer att försvåra jordkommissionens fortsatta arbete enligt de linjer, den slagit in på. Jag hoppas, om denna lag nu avslås, man får tolka det så, att riksdagen icke anser, att jordkommissionen är inne på rätt väg för främjande av det mål, som vi alla vilja främja. Jag hoppas på en sådan tolkning och att jordkommissionen slår in på en väg, som är bättre ägnad att samla folket, samla riksdagen i anslutning till det mål, som eftersträvas av oss alla, som vilja främja det svenska jordbrukets lugna och säkra utveckling.

Herr Wohlin talade om, att han hade varit ute och sett huru av de gamla raserade hemmen fanns kvar endast en gammal skorsten, några murar, några krusbärsbuskar. Det skulle vara mig en glädje att få vara herr Wohlins ciceron och visa honom alla de trevna, vackra arbetarehem, som på skogarna och på större egendomar vuxit upp under den sista tiden. Vill han sedan göra en statistisk jämförelse, är jag övertygad att de senare i alla avseenden skulle befinnas vara långt flera och verka mer imponerande, än de enstaka, som väckt hans vedmodskänslor. Jag vill därför på det livligaste hemställa att kammaren vill avslå föreliggande lagförslag. När man sagt A bör man också vara beredd på att säga B, d. v. s. man måste tänka sig för, innan man giver sig in på den friköpningsrätt som man vill skapa genom denna lag, och vill man icke säga B, måste man akta sig att säga A. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på den första punkten.

Herr Juhlin, Malcolm: Herr greve och talman! Jag är i många avseenden förekommen av den talare, som före mig hade ordet, och jag skall icke upprepa vad han sagt, i all synnerhet som den siste ärade talaren redogjort för saker, som jag tänkt beröra i mitt anförande.

Då man hörde herr Wohlin tala så vackert för det föreliggande förslaget, och när han sade, att det icke skulle ha någon så skadlig verkan, som vi anse oss ha anledning att befara, och som här gjorts gällande, så är det alldeles riktigt vad herr Sederholm anförde, att det kan icke herr Wohlin garantera. Att förslaget har en längre räckvidd rörande torp och lägenheter än vad herr Wohlin antydde, det framgår alldeles tydligt av lagförslaget. Det står ju här uttryckligen i 1 mom. av 1 paragrafen: »Har torp eller annan till

huvudgård hörande jordbrukslägenhet eller ock hemman, som lyder under huvudgård, innan denna lag trätt i kraft, upplåtits till brukande mot lega, och gäller avtalet för viss tid, skall, där arrendetiden utgår före den 1 januari 1925, efter påfordran av arrendatorn arrendetiden vara förlängd till och med den dag under nämnda år som motsvarar den, å vilken avtalet eljest skolat upphöra att gälla.» Här avses både torp och lägenheter, så snart de äro upplättna mot lega — det är en ofrånkomlig sak — och de som skola tillämpa lagen, komma nog att taga hänsyn till lagtextens innehåll. Nu vill jag säga, att förutsättningarna för att skapa flera självständiga bondebruk, som herr Westman antydde, då han räknade med att det fanns här i landet 78,000 arrendatorer, kan åstadkommas på en vidare enklare och ofarligare väg än genom antagande av den lag som är framlagd. Om vi bara få enklare och billigare former för jordstyecknings- och jordavsöndringsförfarandet, kommer helt säkert en hel del av sådana hemman och torp, som ligga i utkanterna av de större jordbruksgodsens att avsöndras och försäljas, ty det är sannerligen icke någon ekonomisk fördel i och för sig för en jordägare att behålla sådana. Men då egendomarna i allmänhet äro högt intecknade, möter det ofantliga svårigheter vid lösgörandet av sådana hemman, som en jordägare eljest skulle vilja göra sig av med. Jag har någon liten erfarenhet om den saken, emedan jag under 14 år inom det län jag tillhör arbetat med inköpande av större gods och sönderstyckandet av dem till större eller mindre jordbruk, och jag har därvid lyckats skapa ett par hundra självständiga jordbruk. Jag är icke någon motståndare till att så långt det är möjligt och med rättvisa förenligt skapa självständiga jordbrukare. Men det sätt, varpå man här vill gå fram för att göra det, kan jag omöjligt vara med om. Det är ett våldsamt ingrepp i vår urgamla svenska rätt, och det vore väl besynnerligt om det skulle finnas resonans i denna kammare för ett förslag som det föreliggande. Jag skulle vilja fråga, vad det skulle vara för ett statsintresse att i en hast och i massa producera självständiga jordbrukare i stället för arrendatorer. Jag kan icke fatta att det är ett statsintresse. Såsom den föregående talaren här anförde, är det en stor fördel, att det finnes möjlighet för jordbruksarbetare att såsom arrendatorer komma sig upp. Det är också en sak som bidrager till att på de större jordbruken i regel icke förefinnes någon brist på arbetskraft. Och hur kommer det till? Jo, av det enkla skälet, att en person tager tjänst på en sådan egendom i första rummet därför, att han vet, att det finnes möjlighet för honom att steg för steg komma upp i en bättre social ställning. Jag har på alla de torp och lägenheter, som höra till mitt jordbruk, icke en enda innehavare av brukningsrätten, som icke förut varit arbetare hos mig. Det har gått undan för undan; de börja med ett litet torp, få sedan ett större och kunna möjligen skaffa sig ett hemman till slut, och det är icke sällan, som de komma i så god ekonomisk ställning, att de kunna köpa ett bondehemman, som är till salu. Det synes vara en ganska god social ställning, som man sålunda möjliggör för just den arbetareklass,

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrendes-
avtal.

(Forts.)

Lagförslag om förlängning av vissa arrendewtal.
(orts.)

som annars anses vara den mest missgynnade. Nu vill man med en lag sådan som den föreliggande i ett enda slag avklippa denna möjlighet till utveckling och framgång för en stor del arbetare, och häri kan jag för min del icke finna, att det ligger något statsintresse. En talare på Hallandsbanken frågade, vilken garanti man har för att, om en torpare eller hemmansbrukare skulle få rätt att förvärva sin arrenderade egendom och friköpa den till, såsom jag förmodar, mycket lågt pris, ty det vore väl alldeles naturligt här — vad har man för garanti för att han skulle sitta kvar på den? Icke den allra ringaste; det blir en annan som sedermera blir ägare till gården, och den förre har bara tagit hem en liten vinst. Det finnes för övrigt icke något så allra värst stort intresse hos arrendatorerna att förvärva sig äganderätt. Jag omnämnde att jag varit med och tillskapat omkring 200 egna hem för jordbrukare i mitt län. Av samtliga arrendatorer på dessa egendomar är det icke mer än mellan 35 å 40 % som inköpt de egendomar de innehaft på arrende; och varför ha de icke gjort det? Jo, ehuru vi sålt dessa lägenheter till självkostnadspris — vi hava haft statsunderstöd, och det har icke varit någon spekulationsaffär, utan en verksamhet med understöd från jordförmedlingsfonden, och på det kapital, som ställts till förfogande, ha vi icke haft rätt att åtnjuta mer än 5 % ränta, och vi hava för övrigt icke ens fått det — men trots allt detta, då det för brukarna blivit fråga om att köpa sina egendomar och de räknat med köpesumman och så räknat med det arrendebelopp de betalte, hava de kommit till det resultat, att inköpet skulle medföra ungefär dubbelt så stora kostnader och att de skulle få en osäkrare ställning med en massa skulder att förränta. Detta oaktat att vi hjälpt dem så, att det med lånen icke varit några svårigheter.

När man ser på dessa saker och har någon erfarenhet i dylika ämnen, så måste man ställa sig avvisande emot en lag, som avser att en person icke skall kunna skiljas från det arrende han innehar, oavsett om han är duglig att sköta det eller icke. Vidare kommer härtill, att med denna lagstiftning man ovillkorligen ingiver arrendatorerna förhoppningar som sedermera icke torde kunna förverkligas. Det är väl klart att det är lagstiftningens mening, att arrendatorn har friköpsrätt, i annat fall vore den meningslös. Jag tror mig känna till förhållandena i vidsträckta delar av mellersta Sverige, och de torde vara någorlunda analoga överallt. Vad Norrland vidkommer, så äro icke tvingande skäl anförda för denna lagstiftning. Och det avses ju icke heller, ty vi hava därvidlag nyligen antagit en social arrendelagstiftning och med femtonårig arrendetid. Ville jordkommissionen komma fram med sitt förslag och framlägga saken, så att man finge se den i ett sammanhang, tror jag, att riksdagen skall ställa sig välvillig, så långt det ur nationalekonomisk synpunkt är förenligt med landets intresse och det kan ske utan att onödigt inskränka jordägarens bestämmanderätt över sin egendom. Det bör väl i varje fall kunna åstadkommas en arrendelagstiftning, som ur social synpunkt kan bli tillfredsställande. Men med ett sådant förslag, som här är framlagt, tror jag icke man gagnar vare sig arrendatorerna eller landet i dess helhet.

Det vore frestande att säga några ord rörande de försvunna torpen, det ämne herr Wohlin var inne på och som det talats så mycket om i landets tidningar. Huru hava de försvunnit? Jag tror, att en del av dem försvunnit, därför att brukarnas verksamhet på den ort, där de innehade torpen, icke längre hade något existensberättigande. Dessutom har man i statistiken tagit upp som torp lägenheter, som aldrig varit torp i vanlig bemärkelse, utan endast bostäder, där man kunnat odla litet potatis och hava någon slåtter på skogsängarna för att hålla en ko. Det är många sådana arbetarebostäder, som gått under namnet torp. I den bygd, där jag är född, torde minst tvåhundra dylika torp hava nedlagts på grund av att arbete saknades för deras innehavare. Och de hava försvunnit, därför att en massa av de små järnbruk och hyttor, som legat kringströdda vid vattendragen i landet, till följd av den kris, som inträdde i slutet av 1870-talet och varade i ett par årtionden, både på järn- och trävarurörelsens område, måste läggas ned. De kunde icke fortsätta med sin verksamhet, bruksrörelsea måste koncentreras i större företag undan för undan, för att om möjligt uppehålla konkurrensen med andra länder. Då försvunno även dessa lägenheter, som lågo här och där på skogarna. De hade då inga andra utsikter än att emigrera till Amerika, och dit reste de hundratals. De hade icke någon möjlighet att existera på sina lägenheter i skogarna, när järnbröken och hyttorna blevo nedlagda. Nu hava vi fått andra torp och lägenheter, som hava sitt berättigande, emedan de äro nödvändiga för den jordbruksdrift eller skogsdrift, som numera bedrives i landet; och i fråga om dem finnes icke någon anledning för riksdagen, intet statsintresse att underlätta ett friköpande. De äro behöfliga för en ordentlig skötsel av jordbruket eller skogsbruket.

Jag får alltså, herr talman, yrka avslag på den nu föredragna första paragrafen.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet för några korta repliker. Herr statsrådet och t. f. chefen för justitiedepartementet yttrade, att det icke var regeringen eller utskottet som förordade en lagstiftning utan föregående utredning, utan i själva verket var det vi reservanter, som gjorde detta, därigenom att vi uttalat oss mot att friköpsrätten skulle vara grundad på den omständigheten, huruvida ett torp eller en jordlägenhet var utarrenderad eller icke. Jag ber emellertid att uttryckligen få betona, att för min del jag aldrig någonsin, i fråga om den blivande lagstiftningens innehåll, sagt något annat än att jag förbehåller mig rätten att pröva det, när en gång utredning föreligger och ett lagförslag kommit fram. Jag måste emellertid vidhålla att såvitt jag nu kan se det förefaller mig, liksom en annan talare, vara olämpligt att låta friköpsrätten eller arrenderättens förlängning vara beroende uteslutande på innehav av arrende.

Herr statsrådet yttrade också, att det förelåg en stor fara för

*Lagförslag om
förlängning av
nissa arrende-
avtal.*
(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
Forts.)

att, om detta provisoriska lagförslag förkastades, en mängd arrendatorer skulle bli uppsagda och sålunda verkningarna av en eventuell ny lagstiftning ointetgöras. Ifall vi hade en utredning om, huru många arrendatorer det finnes, på vilka den provisoriska lagstiftningen eventuellt skulle vara tillämplig, skulle man i någon mån kunna göra sig en föreställning om, huruvida denna fara finnes eller icke. Det ha vi icke nu, och det är svårt att bilda sig en tanke härom. Jag vill anmärka, att jag, liksom herr Johansson, tvivlar på, att det föreligger någon stor fara härvidlag. Men föreligger någon sådan fara, får jag säga, att den till största delen framkallats av detta provisoriska lagförslags framläggande. Hade det icke kommit fram, är jag viss, att icke många jordägare skulle kommit att tänka på att nu passa på och säga upp sina arrendatorer.

I fråga om herr Wohlins yttrande, däri han framställde den anmärkning mot reservanterna, att de gjort sig skyldiga till missuppfattning i flera avseenden om vad jordkommissionens blivande förslag kommer att innehålla, får jag säga, att detta är naturligtvis mycket möjligt, ty herr Wohlin är i den lyckliga ställningen att han vet, i vilken riktning jordbrukskommissionens förslag kommer att gå. Vi veta det icke, men trots detta hava vi varit tvungna att i utskottet yttra oss om den föreslagna förberedelsen för den lag, som skall komma. Detta är en situation som åtminstone för mig känts ytterligt penibel, och regeringen har även medgivit, att det varit önskligt om utskottet fått en föreställning om den blivande lagstiftningens innehåll. Jag vågar för min del säga, att det under sådana förhållanden varit bättre, att något förslag om provisorisk lagstiftning icke blivit framlagt. Skall man tro herr Wohlin — och jag är viss om att herr Wohlin med sitt stora intresse för det svenska jordbruket icke förordar något annat än vad han är övertygad skall bli till jordbrukets fromma — skulle innehållet i den blivande lagstiftningen, icke bli särskilt farlig. Den sociala arrendelagen skulle huvudsakligen innebära, att i vissa fall en arrendator, som gör nyodlingar och dylikt, skulle få ersättning därför. Detta är en riktig och oskyldig princip, vilken jag för min del aldrig haft något att invända emot. I fråga om friköpningen yttrade herr Wohlin, att den skulle tillämpas endast i fråga om stora gods, fideikommiss och bolagsegendomar. Den argumenteringen gör på mig mindre intryck. Jag har hört en liknande argumentering förut. Särskilt ha socialdemokraterna fört det talet förut, när det var fråga om jordens socialisering, att den skulle genomföras endast beträffande de större godsen. Någon gång kunde av någon mera oförsiktig yttras, att den skulle tillämpas att börja med i fråga om de stora godsen. Det blir nog så här också. Om man börjar med de stora godsen, fideikommiss och dyl. blir det svårt att för arrendatorernas skull underlåta att även tillämpa samma lagstiftning på de smärre. Tänk om oss att det ligger en stor, en medelstor och en liten gård bredvid varandra. Naturligtvis komma arrendatorerna på den medelstora och den mindre egendomen att känna det som en

upprörande orättfärdighet att icke de skulle få rätt att friköpa sina arrendegårdar, medan arrendatorerna på den stora få göra det. Den saken tror jag icke låter genomföra sig på sådant sätt.

Herr Wohlin yttrade också, att det icke vore meningen, att alla arrendatorer, på vilka lagen formellt sett vore tillämplig, verkligen skulle få tillstånd att friköpa sina arrendegårdar. Det är ju möjligt; men när man läser det provisoriska lagförslaget, har man mycket svårt att värja sig för övertygelsen, att meningen här är, att varje arrendator som, formellt sett, faller under lagens bestämmelser, i regel också skulle få arrendeavtalet förlängt, såvida icke särskilda skäl talade däremot; och det är då också svårt att värja sig för den föreställningen, att så också komme att gå sedermera, ifall det bleve en definitiv lag och arrenderättens förlängning skulle utbytas mot friköpningsrätt.

Herr Wohlin yttrade också mot mig och mina medreservanter, att vårt förslag i ett avseende vore långt farligare än kommissionens förslag, i det nämligen genom vårt en allmän, konturlös friköpsrätt i fråga om smärre lägenheter, som ägnade sig för jordbruk, skulle förordas. Jag ber få säga att detta är icke riktigt. Jag har uttryckligen betonat, att jag har stora betänkligheter mot varje lagstiftning om friköpsrätt. Det är möjligt att, när jag får se och studera ett definitivt förslag i frågan, dessa betänkligheter komma att hävas, men för närvarande har jag dem. I sakens nuvarande läge har jag emellertid alltjämt den övertygelsen, att det icke uteslutande får vara nyttjanderätten som skall bli avgörande, ifall jag skall gå med på att sanktionera en friköpningsprincip.

Slutligen frågade herr Wohlin mig och mina medreservanter: Äro ni blinda, mina herrar? Se ni icke hur det sjuder i världen? Och viljen I icke göra något för att släcka denna brand? Jag ber att få säga, att jag icke är blind i detta avseende. Jag ser, hur det sjuder i världen, och jag skulle icke något högre önska, än att kunna göra något för att släcka den branden. Men jag vill säga, att den branden f. n. beror på omständigheter som ligga utanför det förevarande området. En mängd män, som tjänstgjort i löpgravarna och där under åratall fått sitt uppehälle av staten utan eget arbete, hava när de sedermera måst återgå till det normala livet funnit det svårt att genom arbete förtjäna sitt livsuppehälle. De vilja ha detta, som förut, av det allmänna helst utan arbete och eljest med så litet arbete som möjligt. Däri ligger f. n. den huvudsakligaste anledningen till den oro, som råder i världen. Så har det i viss mån varit efter alla större krig, men efter detta krig, så mycket större än alla förutvarande, äro svårigheterna också så mycket större. Jag frågar nu herr Wohlin, då han ställt sin fråga till mig, om herr Wohlin tror, att det på denna sjudande världsbrand, som herr Wohlin talade om, skulle ha något vidare inflytande, om vi nu fastställa denna provisoriska lag eller om vi vänta ett eller annat år tills vi hava ett definitivt förslag. Jag vet, att om jag frågar herr Wohlin detta, kommer herr Wohlin att svara ja, d. v. s. herr Wohlin svarar naturligtvis icke att det har något

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal.

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

större inflytande på förhållandena ute i den stora världen, men på vår egen sociala fråga anser herr Wohlin att det har stor betydelse och stort inflytande. Detta svarar herr Wohlin, det vet jag, med full övertygelse. Herr Wohlin tillhör de män, som med hela sin intelligens och hela sin energi bitit sig fast i en bestämd uppfattning och hava den fullkomliga tron att hava funnit det absolut rätta, d. v. s. här den sociala frågans lösning här i landet. Dessa människor äro lyckliga och jag har ofta avundats dem, men jag nödgas säga, att jag är för skeptisk för att följa dem.

Friherre B a r n e k o w: Herr greve och talman, mina herrar! Det är ett par yttranden i början av debatten, som kallat upp mig till svar, och jag skall be att få göra ett par repliker.

Det var först herr statsrådet som sade ungefär så här: Jag varnar herrarna för att i denna bostadsbristens dagar avslå det här föreliggande förslaget. Jag vågar icke bedöma, huru mycken prövning ligger bakom detta herr statsrådets yttrande. Men jag vågar åtminstone sätta i fråga, huruvida det verkligen kan godtagas i alltför vidsträckt bemärkelse. Jag kan icke rimligen tänka mig, att en godsägare skulle säga upp sina arrendatorer, utan att han med eget folk kan sköta de utarrenderade ställena på ett eller annat sätt. Vi få komma ihåg, att då det gäller stora arrendeegendomar ställer sig saken genast annorlunda. Där kan väl en familj bliva husvill på varje ställe där jordägaren kan sköta jordbruket med eget folk, men de småbruk och torp, som är fråga om i denna lag, äro sådana, som skötas av brukarna själva. Om en sådan då eventuellt skulle avhysas, måste jordägaren sätta dit en annan familj i stället för att för egen räkning bruka jorden, så att jag kan icke finna, att det omtalade förhållandet skulle bidra till bostadsnödens ökande. Man kan emellertid tänka sig möjligheten att en godsägare i — allmänhet äro de icke så svåra, vi hava hört det i kväll, men det tycks vara bolag och dylika som man här tänker på — rent av skulle avhysa en arrendator och låta jorden ligga öde. Jag behöver icke säga, att detta är något som väl skulle gälla Norrland i första rummet; men då undrar jag, om det verkligen går för sig i nuvarande tid och med nuvarande lag.

Herr Wohlin hade också ett yttrande, som jag fäste mig något vid, då han på siffran angav, huru mycket torpen gått tillbaka i antal under så och så många år. Jag ber att få nämna, att då torpkommissionen skrev sitt betänkande, hade även jag besök av ledamöter i densamma. Vi gjorde undersökningar, och på vissa trakter kunde vi då konstatera vissa särskilda förhållanden. Där redovisades ett så och så stort antal torp, som nedlagts under de senare åren, men i denna kommun hade alla större egendomar låtit sina torpare få mantal, och det var naturligtvis icke ett enda torp som i denna kommun lagts öde. I andra kommuner hade genom försäljning av en stor del utarrenderade torp en massa torpare förvandlats till egnehemsbor. Givetvis hade även där statistiken att uppvisa en skarp minskning av torpens antal, men jag vågar ifrågasätta riktigheten av tolkningen av en statistik, som

under sådana förhållanden säger, att så och så många torp ligga öde. Jag tror, att förhållandet är sådant på flera än ett håll. Jag vill emellertid icke förneka, att även jag sett nakna skorstenar på obehagligt många ställen, men överallt, där jag sett sådant, har jag lyckats konstatera, att det varit på sådana gårdar, tyvärr ofta nog förekommande, där torparne själva ägde sina hus. På de gods i södra Sverige, som jag känner till, har emellertid faktiskt torpens antal ökats istället för minskats. Det skulle vara lockande att gå närmare in på denna fråga, torparfrågan. Ty såsom herr Wohlin antydde och någon annan ännu starkare framhöll, hava vi där framtidsfrågan för vårt jodbruk. Jag tänker icke här på den rika rena slättbygden, där jorden är dyr, men för oss, som ligga på den sämre jorden i skogsbygden, där vi tack vare tillgången på skog ha tillfälle att bygga och lättare kunna avvara jorden, där kunna vi, såsom herr Juhlin framhöll, inrätta ett ordnat befordringsväsende för arbetarna, som sannerligen icke vore att förakta. Jag vågar konstatera, att det finnes få ställningar i livet, av så att säga mera obemärkta ställningar, som äro så eftersökta som just torparställningar på gods. Nu är det visserligen sant, och jag är övertygad därom, att det kommer att anmärkas, att om man frågar torpare, om de skulle vilja friköpa sina torp, de skulle säkerligen i många fall svara *ja*. Men man får dock även ofta ett *nej* till svar. Och tittar man efter i arrendekontrakten, vilka som hava sagt *ja* och vilka som hava sagt *nej*, så ser man, att de som sagt *ja* äro sådana, som suttit ganska lång tid på torpen, lyckats samla ihop en uppsättning av redskap o. s. v. och betala av skulden samt samla litet pengar därutöver. De som inte skulle vilja friköpa, äro sådana, som suttit ett eller ett par år. Bland mitt folk är det på samma sätt som herr Juhlin nyss anförde, nämligen att arbetarna i tur och ordning tinga på nästa torp, som är ledigt. Jag har någon gång frågat dem, om de vilja, att jag skall hjälpa dem till ett eget hem, men de svara, att de inte önska det ännu på en tio, femton år åtminstone, innan de lyckats på torpet skaffa sig en skuldfri uppsättning.

Jag skall inte gå vidare in på denna fråga. Jag vill bara säga, att om det här gällde arrenderätt-besittningsrätt, eller äganderätt, skulle jag icke ett ögonblick tveka, på vilkendera sidan jag skulle lägga min sedel, men det gör det inte. Det gäller arrenderätt och äganderätt, och jag tillåter mig instämma med en som jag tror synnerligen god högerman och numera ganska framskjuten person, som vid en valrörelse för några år sedan, då som herrarna erinna sig den trygghade besittningsrätten var på tal, när han blev tillfrågad, huru han ställde sig till denna, svarade: »Nog håller jag på äganderätten, men hellre besittningsrätt än ingen rätt alls.» Låt oss inte taga bort den möjlighet, som nu finnes för de många, som skulle önska skaffa sig ett jordbruk, att förvärva ett sådant, även om de få nöja sig med besittningsrätt!

Jag skulle med några ord vilja skissera upp, hur jag tänker mig en idealegendom i en skogstrakt. Jag ville se alla dessa statarkaserner försvinna. Vi hava börjat med det i våra bygder, statarna ha fått

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

flytta ut och även de ha fått litet jord. De extra arbetare, som man behöver dagligen, få bli ett slags daglönstorpere, d. v. s. de få två, tre eller fyra tunnland jord. De få dragare fritt, jorden fritt, hus fritt, bränsle fritt, och de gå på ackord i skogen under vintern och lämna all den extra hjälp, som kan behövas under skörden och på vissa andra tider. Sedan ha vi de litet större torpen, som hava egen häst. För dem kan det inte vara någon olägenhet att göra ett dagsverke i veckan, om de få betala resten av arrendet så att säga kontant. Då kunna jordägarna under den brådska tiden få tillsammans en hel massa arbetare. Man kan inte överskatta den fördel de ha därav, och inte heller den fördel arbetarna ha av att känna, huru de steg för steg kunna arbeta upp sig, tills de anse sig mogna att skaffa sig ett eget hem.

Nu kan häremot invändas, att detta ju icke alls gäller de egentliga arrendatorerna, de mindre arrendatorerna. Men då vill jag blott säga, att i våra dagar pågår en oerhört kraftig styckning och försäljning av de s. k. strögodsens, de rena arrendegodsens. De styckas sannerligen i en grad, som man knappast kan tänka sig, om man ej varit med om det.

Vad däremot beträffar de arrendeställen, som visserligen ligga ogynnsamt för brukning i samband med huvudgårdens ägor, t. ex. mitt inne i skogen, men vilkas fränsäljande dock skulle åstadkomma en ojämn ägofigur, så kan det ofta vara ett visst nöje för jordägaren att behålla dessa. Jag vågar säga, att icke ens härmed är någon olägenhet eller något socialt men förenat utom möjligen beträffande bolagens jord, i fråga om vilken man alltid får höra mycket klander och varom jag icke vågar yttra mig. Men i allmänhet äro dessa gårdar utarrenderade, och det är dock många personer med stor familj, som hellre arrendera 30 tunnland än de köpa 15.

Jag vill, som sagt, inte gå djupt in på frågans sociala sida. Jag vill bara, medan jag har ordet, tacksamt konstatera den välvilliga hållning, som herrar socialdemokrater intaga till vår egnahemsrörelse, och jag ber att få förklara på jordbrukarnas vägnar — jag tror att jag kan göra det — att deras välvilja skall tagas ganska kraftigt i anspråk.

Herr von Hofsten: Herr talman! Under en debatt som denna är det naturligt, att samma synpunkter oupphörligt upprepas. Den berör ett allmänt område i livet, som särskilt vi lantmän väl känna till. Jag skall försöka undvika de synpunkter, som av föregående talare framdragits.

Här har påvisats, att herrar professorers påstående, att denna lag huvudsakligen avser bolagsjord, fideikommissjord och jord i utkanterna av våra gårdar, icke står i överensstämmelse med lagens avfattning. Det förefaller mig underligt, att herrarna kunna driva den satsen, att lagen endast skall vara tillämplig på sådan jord. Då skulle lagen vara skriven på ett annat sätt, än som nu är fallet. Nu avser lagen all jord, som är upplåten under lega.

Här har talats så mycket om torpsystemet. Var och en har

vitsordat sin egen erfarenhet. Det må då vara tillåtet för mig att framdraga mina synpunkter därvidlag. Jag har en egendom med åtskilliga torp, belägna inne i skogen. Om nu denna lag skulle tillämpas, skulle alltså ett sådant torp kunna i framtiden lösas till äganderätt av innehavaren, som kort därefter kunde sälja det till en utomstående person. Ty det vore ganska vanskligt att i det hänseendet lita på att lagen icke skulle vara tillämplig på grund av bestämmelsen i 2 § 2 mom. angående de fall, »där på grund av särskilda omständigheter det skulle för jordägaren medföra avsevärt men att hava jorden fortfarande upplåten på arrende». Hur skulle man därefter kunna bedriva effektiv skogsskötsel med fränmande lägenhetsägare mitt uppe i sin skog?

Lagförslag om förlängning av vissa arrendavtal.
(Forts.)

Man är ju onekligen ganska rädd för att denna lag skall tillämpas i allmänhet på våra torp, och det är även så, som föregående talare, särskilt herr Sederholm, framhållit, att detta torpsystem är av stor betydelse rent socialt sett. Det innebär en möjlighet för en jordbruksarbetare att genom att övertaga ett torp öka sin kreaturstam, så småningom förbättra sin ställning och sedermera övergå till att arrendera en större gård. I min bygd är detta faktiskt den största möjligheten för en sådan man att utan eget kapital arbeta sig upp till en bättre ställning. Nog förefaller det ganska egendomligt, om man genom en lag som denna skulle förtaga dessa personer en sådan möjlighet, ty det kan inte hjälpas att jordägarna komma att ställa sig tveksamma mot att upplåta sina torp. Inför den risk, som ligger bakom denna lag, att arrende av dessa torp skulle komma att innebära en rätt till friköpning blir man försiktig med att upplåta sina torp, och man betager dessa människor möjligheten att på det sättet förbättra sin ställning. Man undanskär möjligheten för torpsystemet att utöva detta välgörande inflytande.

I likhet med herr Bernhard Johansson skulle jag vilja säga, att man står undrande och spörjande över hela denna lag och inför många av de lantmäns och deras förespråkares åskådning, som nu tala för densamma. Det kan väl icke förnekas, att denna lag innebär ett ingrepp i äganderätten till jorden i en omfattning, som knappast någonsin har förekommit under de senare åren.

Ett annat exempel kan framdragas. På större gårdar uppodlar man ofta jorden i utkanterna och bebygger den för att därigenom skapa nya lägenheter, vilka man sedan utarrenderar mot arrende i körslor av skogsprodukter. Hur tro herrarna, att man för framtiden skall våga vidtaga sådana åtgärder? Jordägaren måste ställa sig försiktig mot varje upplåtelse av sin egendom på sådant sätt, att det kan komma att medföra rätt för innehavaren att friköpa gården. Lagen kommer ofrånkomligt att medföra minskning av produktionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å utskottets föreliggande framställning.

Herr Lindhagen: Som vi allesammans redan hava en förmimelse av, är ju den diskussion, som pågår om detta ämne, en

Lagförslag om
örlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

förpostfäktning inom den stora, politiken alltmer överskuggande fråga, som kallas för jordfrågan. Den har varit aktuell och modern i alla tider, och den har haft sin uppgång och sin nedgång. Själva de stora konturerna i bägge dessa företeelser hava nästan alltid varit ungefär desamma, och botemedlen hava också varit ungefär desamma, fast de åtgärder man vidtagit blivit klädda i olika tiders kostymering.

Det är påtagligt, att om detta lagförslag, som nu tydligen framkallar så stora bekymmer, blir avslaget, så kommer det naturligtvis ändå icke att hindra händelsernas gång. Men det kan inträffa, som herr Wohlin också framhöll, att om man icke vill försöka att med god vilja övervinna gamla föreställningar om att allting är bra beställt som det har varit, så kan det förvirra lösningarna och göra dem mera svåra och även till äventyrs mera svårartade.

Jag tycker, att det borde vara tilltalande för alla, såsom också herr Wohlin framhöll, att det här gäller att tillföra samhället en stor ny klass med nöjda medborgare. Meningen med de sociala striderna och det politiska arbetet är ju, att småningom alla människor skola bli nöjda, och genom detta förslag skulle verkligen ett större antal samhällsmedlemmar kunna bli det — ja, herr Aaby Ericsson skrattar naturligtvis, han ville inte, att alla människor skola vara nöjda eller bryr sig inte om det. Men vi hava nu fått för oss den fixa idén, som herr von Sydow kallar det, att det är en uppgift att göra alla människor tillfreds någorlunda med tillvaron och även berättigade att vara det. Genom detta förslag sker detta på sådant sätt att en stor klass av människor få besitta jorden. Det sker icke heller på det villkoret, att andra måste bli missnöjda, för att dessa skola vara belättna.

Nu är det klart, att det lyckligaste är, om allt detta kan ske med god vilja från alla håll, eller om, som jag ibland brukar uttrycka det, vi allesammans, även i denna församling, skulle finna skäl att tillämpa våra söndagsprogram. Då behöva vi inte dessa besvärliga lagar, vilka jag naturligtvis medger äro en mycket knottig väg framåt och måste vara det, men som äro oundvikliga, i den mån den goda viljan till ett sådant socialt omdaningsarbete mer eller mindre saknas hos oss alla av den ena eller andra för övrigt ganska naturliga anledningen.

Det bästa beviset för att vi få gå den åtskilligt knottiga vägen utgör emellertid just denna diskussion. De invändningar, som rests emot förslaget ha ju icke stött sig på någon viss rättfärdighetsprincip, utan man har endast sagt, att lagen är obehörig, att den strider mot den svenska rättsordningen; att den strider mot äganderätten och allt möjligt, som vi äro vana att betrakta som det enda riktiga, när vi själva nämligen äro tämligen nöjda med det som vi äro vana att anse för det enda riktiga. Herr Johansson på banken där uppe — jag vet inte, vilken länsbank det är, okunnig som jag är i många frågor — uppträdde som den egentlige representanten för denna negativa principlöshet gentemot det som måste komma, och därför skördade han ock mer än någon annan högljudda bravorop från olika håll i kammaren.

Vad gäller det? Ja, det gäller ju, såsom här sagts, den heliga äganderätten. Det står icke i söndagsprogrammen, som vi veta, men så är det. Jag kommer ihåg en liten händelse, som kan ha god tillämpning på denna diskussion. Nyligen var jag inbjuden till en församling av unga studenter vid högskolan för att åhöra en diskussion. Den inleddes av en konservativ politiker, som också var riksdagsman och tillhör kammaren här bredvid, och ämnet var »partiskiljande moment i svensk inrikespolitik». Han sade, att det partiskiljande momentet var äganderätten. Det är väl också ganska riktigt, när det gäller skillnaden mellan partierna, och han utvecklade detta klart och med en ärlig övertygelse, som åtminstone på mig icke gjorde något dåligt intryck. Man kunde märka, att en stor del av studentpubliken, vilken som bekant på grund av sin miljö åtminstone i de skandinaviska länderna är övervägande konservativ, var ganska ense med honom om att äganderätten icke fick kränkas. Nå, han var också humoristisk i sina inlägg, och publiken skrattade, vilka olika meningar man än hade.

Under den fortsatta diskussionen var det någon som frågade: »Men skulle vi inte snarare lägga till grund för våra betraktelser över politiken det som förenar människorna i stället för det som skiljer dem åt?» Det finnes, fortsatte denne talare, något som enar oss alla vid vissa högtidliga tillfällen, åtskilligt som brukar räknas till de andliga värdena. Skulle vi exempelvis icke försöka ena oss om, det för oss alla gäller att avtorka lidandets tårar. Då svarade inledaren på detta: »Det är omöjligt!» och han utvecklade sin mening med oförställd öppenhet: det är omöjligt, vi måste slåss om äganderätten! Det var ganska märkligt att se, hur allvarlig denna studentpublik blev med ens, när inledaren kom in på det resonemanget. De sutto alldeles tysta och funderade, och jag såg, att det pågick inom dem en inre diskussion. Och mellan vilka fördes den diskussionen? Jag tror, att den fördes mellan deras miljö och deras samveten.

När herr von Sydow här talade så mycket om att detta lagförslag inte är utrett, vill jag för det första säga, att det är utarbetat av en kommitté, landshövdingeämbetena med underlydande äro hörda och lagrådet är hört. Men som vanligt är, de som skulle hava största intresse av förslaget, nämligen de nödlidande torparna och arrendatorerna, äro icke hörda. Så är det all right, all utredning är klar! Men, herr von Sydow, det finns en utredning, som jag tror är den fruktbaraste, och det vore, om vi rannsakade våra hjärtan i denna fråga! Den utredningen saknar jag fullständigt, såvitt jag kan döma efter diskussionen i denna fråga, och den skulle jag rekommendera oss allesammans att göra och att också tänka på våra söndagsprogram som vägledning för vad i detta ärende rätteligen bör åtgöras.

Den goda viljan vilja vi emellertid som sagt inte veta av, utan vi måste börja med lagstiftning eller, som det också kallas, tvång, och då ha här framförts som bakgrund två önskemål, nämligen en social arrendelag och en s. k. tvångsavlösning. När diskussionen här rört sig om dessa ämnen, hava de, som äro mot förslaget, i allmän-

*Jagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

het kommit fram till den ståndpunkten, att de inte äro så livade för dylika ingripanden, vilka denna tillfälliga lag skulle förbereda.

Jag vill dock säga, att de åtminstone inte äro något nytt. En social arrendelag har genomförts för Norrland och Dalarna. Den har funnits där länge, och det var precis samma diskussion och samma invändningar, då den antogs, det var samma motstånd då som nu, och i alla fall kom den till stånd. Och varför? Jo, därför att den som inte höres i utredningsärenden, den allmänna opinionen, den befolkning, som inte besitter jorden, haft klart för sig, att man måste giva arrendatorerna dessa förmåner, och denna opinion har tvungit fram saken, och därvid tror jag, att trots allt också våra egna samveten här i riksdagen hjälpt till ganska mycket för att slutligen få en sådan lagstiftning i hamn.

Tvångsavlösningen är heller inte någon fullständigt ny sak. Norrlandskommittén föreslog den, majoriteten och reservanter i olika omfattning och det fanns icke den ringaste tvekan hos den tongivande tungan på vägen där, eller de fyra högkonservativa medlemmar, som ej representerade några bolagsintressen, nämligen greve Douglas, sekreteraren i överståthållarämbetet i Berlin, byråchefen Kinberg och chefen för lantbruksstyrelsen von Feilitzen, om att vi måste ha en tvångsavlösningslag. Den del av betänkandet, vilket avgavs 1904, ligger ännu på regeringens bord och väntar på att behandlas. Nu har även den saken blivit remitterad till jordkommissionen, så nu skall det väl äntligen bli någonting av.

Vidare hava vi redan tillämpat en tvångsavlösning när det gäller bostadslägenheter. Vi ha fått en lagstiftning, som medger innehavare av hus på annans mark både i samhällen med sammanträngd befolkning och nu även ensittare att lösa till sig tomten, vilket också är en tvångsavlösning. Varför skola vi då hålla det fjärran från oss att utsträcka denna princip även till jordbrukslägenheter? Den tid kommer och måste komma, när så sker, det är oundvikligt, och det tjänar ingenting till att vi försöka spjarna emot.

Ja, nu stå vi inför denna provisoriska lag, som också är tillkommen, jag upprepar det, uteslutande på grund av vår bristande vilja att i godo söka genomföra billiga krav på ett lämpligt och människovärdigt sätt. Det är givet, att den har sina stora nackdelar som alla sådana här lagar, men man har funnit, att den är alldeles nödvändig för att komma fram till någonting, som hjälper människorna. Herr von Sydow sade här, att om detta lagförslag inte kommit, så hade jordägarna inte varit rädda för den kommande tvångsavlösningen och den sociala arrendelagen. Ack, jag har hört så många olika uppfattningar och spådomar om den saken, och jag tror inte det är mycket att gå efter. Om nu denna lag verkligen går igenom, så drabbar den för övrigt bara de illojala jordägarna och inte de lojala, och då kunna ju de lojala jordägarna, vilka tilläventyrs äro en stor majoritet, vara snälla och hjälpa oss mot de illojala, ty människorna äro så olika, att man inte kan vänta, att det skall vara en och samma uppfattning inom ens samma klass.

Nu har här gjorts tre invändningar. För det första ha reser-

vanterna gjort den invändningen, att jordkommissionens grundprincip är oriktig. Men varför skall man säga, att den är oriktig? Man bör säga: »Vi hava en annan upplåtning, och förslaget passar inte oss», ty det är däri det ligger.

Det har vidare framhållits, att hela denna apparat synes syfta till, att det är endast arrenderad jord, som det är fråga om, att jorden måste utarrenderas tvångsvis — man måste tvinga fram den saken — och att det är endast sådan jord, som skall tvångsavlösas. Det avseende vid den jord, som är utarrenderad, ty för det första att det är viktigt och nödvändigt att fästa mycket stort avseende vid den jord, som är utarrenderad, ty för det första bor på dessa hemman och lägenheter en befolkning, som ofta under generationer har plöjt och uppodlat jorden, och man har skyldighet emot den att bibehålla den vid deras odlingar. Vidare är denna utarrenderade jord också försedd med byggnader, och jag undrar, om det icke i denna tid med sin ofantliga bostadsnöd och svårigheten att för rimligt pris skaffa byggnader är ett statsintresse av största betydelse att se till, att lagstiftningen lägges så, att dessa bebyggda lägenheter med de hus, som finnas på dem, bevaras i gott stånd.

Men för övrigt måste jag för min del erkänna, att jag inte står på den ståndpunkt, som herr Wohlin har, att det är nödvändigt, att den sociala expropriationen skall inskränkas till den jord, som händelsevis är utarrenderad. Om ägaren underlåter att arrendera ut jorden, kan väl den sociala expropriationen gå ut över jorden i alla fall, och man bör, väl genom social expropriation också skapa nya jordbruk. Tänk t. ex. på alla dessa ofantliga vidder mellan vattendelarna i Norrland, som ägas av de stora bolagen. Ingen spade sättes i jorden emedan det är bolagsdomäner. Varför skulle man icke också där kunna tillämpa en social tvångsavlösningslagstiftning för att kunna odla jorden.

Det är ganska kuriöst, att norrlandskommitténs majoritet ansåg, att den sociala expropriationen bör börja med den icke odlade jorden och hänvisade däremot expropriationen av den odlade jorden till en efterföljande omtanke. De voro med om att utarbete lagförslag för det senare ändamålet. I sista stund av kommittéarbetet övergävo de tillsvdare det förslaget, emedan de, såsom det föreföll mig trodde, att det gick lättare att få igenom i första kammaren expropriation av den icke odlade och icke utarrenderade jorden.

För det tredje ha många sagt, att det är en stor brist i detta lagförslag, att jordägarna måste behålla även olämpliga arrendatorer. Men man får väl i alla fall antaga, att det stora flertalet arrendatorer äro skäligen lämpliga, och att de hava rättighet att existera med den karaktär, de hava, och lika väl kunna få sitta kvar på sitt jordbruk, som att flytta till ett annat. Man får väl också taga i betraktande, att icke heller alla jordägare äro lämpliga att besitta jorden. Stora jordägare, som icke bry sig om jorden, ligga i ro kanske i Nizza, Monte Carlo och andra platser. Äro även de lämpliga, så äro de åtminstone icke lämpligare än en och annan stackars arrendator, som icke genom sin uppfostran bibringats det rätta måttet

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. av jordbruksinsikt. Det kvittar i detta fall. För övrigt finnes det en paragraf i lagförslaget, som även kan avhjälpa den nu påstådda bristen, såvitt jag förstår. Det heter nämligen i 2 § 2 mom:

(Forts.) Förlängning av arrendetid enligt vad i 1 § stadgas skall icke äga rum:

där på grund av särskilda omständigheter det skulle för jordägaren medföra avsevärt men att hava jorden fortfarande upplåten på arrende.

Om arrendatorn är oduglig, länder det jordägaren till men att fortfarande hava jorden till honom upplåten på arrende.

Tyvänn måste jag även själv göra en invändning mot detta lagförslags avfattning. Det kommer icke att bli i det syftet att det icke bör antagas. Förslaget fastslår i varje fall en princip, som är verksam i många fall men tyvärr icke enligt min mening verksam i så många fall, som den borde vara. Jag har i det avseendet till jordbrukskommissionens utlåtande avgivit en reservation, som jag tyvärr, fullt som huvudet är med alla möjliga angelägenheter, glömde att reservationsvis framföra, när propositionen framlades. Den förbigick mig. Jag kom för sent, och det är mycket beklagligt, att jag icke fullgjort mina skyldigheter. Jag ber i alla fall få omnämna, vari min erinran består, för att freda mitt eget samvete och för att herrar motståndare till lagen skola kunna förstå, att den icke blir så effektiv, som de ha befarat. De kunna därför med betydligt lättare hjärta gå med på densamma. Det är flera punkter, som jag anmärkt på, men framför allt den punkten, som säger att förlängning av arrenderätt skall vara beroende av anmälan från arrendator, under det jag för min del — vilket även vunnit tillstyrkan av åtminstone vissa befallningshavande — anser, att lagen bör verka automatiskt förlängande, oberoende av arrendators anmälan. Motiveringen är följande:

»Dessa beroende människor på landet sakna alla förutsättningar att kunna eller våga sig på att spela den roll, som en välvillig lagstiftning från huvudstadens skrivbord tillämnat dem. De flesta få kanske icke ens kännedom om lagens tillvaro eller att den angår dem personligen, ännu mindre någon vetskap och något förstånd på dess detaljer. Vilka snaror och omöjligheter är det icke som skänkas dessa människor genom rätt eller plikt att inom nittio dagar före arrendetidens utgång påfordra förlängning och detta hos en jordägare, som kanske i de flesta fall befinner sig fjärran från platsen, att härvid iakttaga vad som om uppsägning av arrendeavtal är stadgat, att utse skiljeman och stå till reds med en oöverkomlig skriftväxling, att stämma till domstol och göra det inom viss tid, att ställa borgen för den skada, som kan tillskyndas jordägaren och göra det inom en viss legal tid, att avlöna sin skiljeman, att eventuellt gottgöra jordägaren för mistning av jorden och annan skada o. s. v. För de flesta människor i landet betyder allt sådant ovissa öden, vanskligheter av alla slag, advokater samt först och sist pengar och återigen pengar. Hur skall saken då ej ställa sig för ifrågavarande beroende ensittare i avskilda vinklar och vrår med de långa avstånden och den fullkomliga hjälplösheten såsom enda perspektiv och rättesnöre.»

Ja, herr talman, som sagt är tyvärr icke någon motion väckt, varför jag måste resignera och yrka bifall till lagförslaget, som det nu föreligger och således även till första punkten. *Lagförslag om förlängning av vissa arrendavtal.*

Slutligen blott ett tillägg då man nu hör talare, särskilt herr von Sydow yttra så mycket om, att formerna icke äro iakttagna, att förslaget strider mot svensk rättsuppfattning, och att han icke kan vara med om en sådan lag innan behovet klaggjorts och inpräntats hos honom, på ett åskådligt och övertygande sätt. Det skall herr von Sydow, tycker jag, bestämna för sig själv och icke sitta här viljelös utan inlägga den kraft, som han eljest synes hava, för att själv skaffa sig en egen mening. Det bryr han sig emellertid icke om. Saken är den, att dylika diskussioner, som här i riksdagen äga rum om intressefrågor är ofta såsom nu i mycket bara ett spegelfakteri. Bakom den ligger helt enkelt våra intressen. Punkt och slut. Jag yrkar bifall till första punkten.

(Forts.)

Herr Trygger: Herr talman! När jag hörde herr Wohllins som alltid skickligt lagda anförande, erinrade jag mig något, som för åtskilliga år sedan passerade i ett akademiskt konsistorium vid ett av våra universitet. Det var en talare, en professor, som höll ett mycket långt anförande, och när han hållit på, jag vet icke, om det var en halvtimme eller hel timme, var det ingen annan, som begärde ordet. Men ordföranden, rektorn, framställde icke någon proposition, utan han satt och tittade, och när så fortgått en stund, förklarade professorn, som haft ordet: »Jag har intet vidare att anföra.» Då svarade rektorn: »Jag ber om ursäkt, jag trodde, att professorn skulle yttra sig i den sak, som här egentligen föreligger.»

Herr professor Wohlin redogjorde i sitt anförande för, huru en social arrendelagstiftning skulle komma till stånd, vilka förändringar i vår allmänna arrendelagstiftning, som borde vidtagas, för att den skulle kunna fylla de sociala krav, som man bör ställa på densamma. Vidare redogjorde han för, huru och i vilka fall en tvångsavlösning av jorden för jordbruksändamål enligt hans uppfattning borde äga rum. Men vad han bort redogöra för, såvitt jag förstår, var nödvändigheten av en lagstiftning, sådan som den nu här föreslagna. Någon undersökning i den punkten förekom icke, och det bör väl var och en begripa, att man kan ändra en arrendelagstiftning så, att den fyller även de högst stående sociala kraven, utan att på förhand vidtaga en åtgärd sådan, som den här föreslagna. Lika säkert är väl också, att man kan, om man anser det lämpligt, genom lag bestämna tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål utan att göra en sådan förändring, som här föreslagits.

Man har vidare påstått, att ifall man icke antager denna lag, skulle följden bli massuppsägningar av torpare och arrendatorer. Detta är endast ett löst påstående, och jag vågar verkligen säga ett barnsligt påstående. Det förvänar mig att personer, som anse sig känna till jordbruksförhållanden, kunna komma fram med något sådant som att det skulle vara möjligt för jordägare att i dessa tider.

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

då det är så ont om arbetskraft och så stora svårigheter att få folk till den jord, man själv sköter, göra massuppsägning av torpare och arrendatorer. Det är ett löst obevisat påstående, och är det så, då kvarstår icke något som helst skäl för den lagstiftning, som här är föreslagen.

Vad själva de frågor, som herr Wohlin berörde och som nyss berörts här om förändring av den allmänna arrendelagstiftningen eller om tvångsavlösning, beträffar, föreligga de icke nu till behandling, och för min del vill jag icke alls för närvarande gå in på dessa frågor. De äro helt enkelt irrelevanta för den sak, som nu är före.

Herr Lindhagen hade ett yttrande, som han haft åtskilliga gånger, när sådana här frågor äro före i riksdagen. Han sade, om jag minns rätt, att en frågas lösning blir väsentligen försvårad, ja, nästan omöjliggjord, ifall man utgår ifrån, att allt är bra, som är. Men jag vill till herr Lindhagen säga, att det finnes också en annan utgångspunkt, som är synnerligen farlig, när man skall lösa frågor, och det är, om man utgår ifrån, att allt är galet, som har varit.

Jag ber för min del få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Ingeström: Jag kan icke annat än här framhålla, att alla talare, som talat mot det föreliggande lagförslaget, ha i mycket hög grad missuppfattat detsamma och i följd därav också framdragit konsekvenser, som gjort, att lagförslaget verkar långt mera avskräckande än det annars skulle hava gjort.

Så till exempel talade herr Johansson om, att detta förslags upphöjande till lag skulle lägga hinder i vägen för, att en son skulle kunna övertaga ett arrende efter fadern, om arrendetiden utginge. Men 2 § säger ju tydligt ifrån, att så icke är fallet, utan att ägaren naturligtvis då får övertaga sin egendom. Vidare skulle en arrendator få sitta kvar, även om han vanskötte jorden. Det lägger 1907 års arrendelag hinder i vägen för, och det är klart, att den skiljenämnd, som skall döma mellan arrendatorn och jordägaren skulle givetvis i så fall alltid döma, att arrendatorn skulle få lämna egendomen.

Herr Sederholm uttalade, att han icke fann några skäl för, att dessa tillfälliga innehavare skulle få friköpa sina arrenden. Ja, det är ju bara omnämnt i motiveringen. Meningen är naturligtvis att det skall ordnas så, att de egendomar, som äro lämpliga att kunna fränkiljas och friköpas, skola komma under friköpslagen. Den ha vi icke att behandla nu, Det blir en senare fråga att tala om principerna därvidlag. Vidare nämnde herr Sederholm, att utvecklingen går mer och mer i den riktningen, att man kommer in på torpsystemet. Ja, herr Wohlin har med sina siffror visat, att så långt ifrån är förhållandet.

Herr Trygger säger, att man icke behöver befara någon av-

hysning, ty för närvarande är det ont om arbetskraft. Jag vill bara konstatera, att herr Juhlin sade, att det är mycket gott om folk på de större egendomarna. Det är helt och hållet motsatta åsikter, som på så sätt kommit till synes. Vi skola icke för mycket fästa oss vid de skönmålningar av torpsystemet, som dragits upp dels av herr Sederholm, dels av herr Juhlin. Det är nog mera lokala förhållanden, som därvidlag spelat in.

När det emellertid gäller att taga ställning till den här föreliggande frågan, få vi först och främst göra klart för oss, om i vårt land finnes någon s. k. »jordfråga» eller icke. Äro vi av den uppfattningen, att det här för närvarande icke finnes någon jordpolitisk fråga, då skall jag vara den förste att rösta för avslag på den föreliggande propositionen, ty då är det alldeles givet, att hela lagförslaget är onödigt och kan, som också framhållits av vissa talare, även i viss mån verka skadligt. Men det går nog icke så lättvindigt att helt och hållet avföra den politiska jordfrågan från vår lagstiftning. Det går nog icke. Denna jordfråga tränger sig fram mer och mer; den växer undan för undan, och när den en gång blivit mogen, kanske det är för sent att få den förtänksamma lagstiftning, som vi nu söka att ävägbringa. Vi se nu också, att alla de lagar, som under de sista åren gått igenom i berörda jordlagstiftning, ha tvingat sig fram under ett i regel synnerligen hårdnackat motstånd från dem, som icke vilja hava några förändringar härvidlag. Så var det, när förbudslagen, ägostycknings- och uppsiktslagen antogos för Norrland. Det var först efter mycket svåra strider, som lagarna gingo igenom i riksdagen. Men jag frågar, om det finnes någon i denna kammare, som för närvarande skulle vilja hava dessa lagar upphävda. Jag tror, att det icke finnes någon, som anser, att det vore nyttigt. Så var det också, när dessa lagar utsträcktes att gälla Värmland. Det var ganska svåra strider då, och jag tror knappast någon i Värmland nu vill hava dessa lagar upphävda. Jag vill också säga detsamma om ensittarlagen, som gick igenom efter svåra strider, och jag tror ingen ångrar detta nu. Även emot den lilla lag, vilken gjorde ett visst ingrepp i förfoganderätten över egendom, som föregående års riksdag antog nämligen den s. k. stråfoderlagen, hade man också stora betänkligheter. Jag har nu hört mig före på alla håll hos jordbrukare med olika intressen, och alla hava de ansett, att den lagen har gjort mycket gott.

Men vad som emellertid för närvarande bidrager till att göra vår jordfråga mer aktuell och gör den säkerligen för varje dag, som går, mer och mer aktuell, är de stegrade arbetslönerna på landsbygden och de förbättrade villkor i övrigt, som landsbygdens arbetare nu fordra och helt säkert komma att med ganska stor styrka göra gällande. Dessa fordringar kunna icke gärna tillbakavisas, då vi måste taga hänsyn till de motsvarigheter, som råda inom industrien och den lägre tjänstemannaklassen. Därtill komma de stegrade byggnadskostnaderna, som alldeles givet ha till följd för jordägarna, att det blir ekonomiskt omöjligt att hålla torp och mindre arrendeegendomar bebyggda, om icke ägaren har andra intressen för tor-

*Lagförslag om
förklaring av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

pets bibehållande än uteslutande ett kontant arrendebelopp. Utvecklingen pekar också otvetydigt på, att ur jordekonomisk synpunkt måste det anses lyckligt, om det övervägande flertalet av de ställen, som det föreliggande lagförslaget berör, komma att fränskiljas huvudgården och brukas under mera självständiga villkor. Att detta har sin stora sociala och politiska betydelse, har ju herr Wohlin här framhållit. Under vilka former en sådan blivande avlösning bör ske, är ännu icke utrett, men jag föreställer mig, att det lämpligast bör ske under form av tryggad besittningsrätt, så tryggad, att den skänker i stort sett äganderättens alla fördelar på samma gång som den utgör en borgen för, att ändamålet med upplåtelsen icke äventyras och därjämte även ställer garantier för, att jord och skog hållas vid normal avkastningsförmåga. Jag vill för egen del under inga förhållanden vara med om att beröva jordägaren någon del av den jord, som han med full äganderätt besitter, och sedan upplåta denna jord med äganderätt till annan person. Det föreliggande förslaget avser ju att förhindra, att en jordägare skall kunna vidtaga åtgärder med sin jord så, att blivande upplåtelser göras om intet.

Det är klart, att det föreliggande förslaget har många och stora brister, men det torde vara omöjligt att i dessa frågor framkomma med förslag, som ej bli utsatta för anmärkningar. Men lagen måste, så vitt jag kan förstå, ha en ganska stor uppgift att fylla. Erfarenheten har ju också tydligt visat, huru man på förhand vidtagit åtgärder för att komma ifrån liknande lagars bestämmelser. De stora bolagen utarrendera nu i allmänhet torplägenheter och mindre gårdar på ettåriga kontrakt för att komma ifrån en del av de fördelar för arrendatorn som 1907 års arrendelag medger. Man utarrenderar jorden på ett år i taget, och därigenom har jordägaren friare händer.

När frågan kom upp att utsträcka norrländska ägostyckningslagen till Värmland, företog det största bolaget i Värmland ägostyckning i mycket stor utsträckning för att hava den klar, när lagen skulle komma. Detta hann bolaget med, och nu har bolaget utstyckat jorden utan att till den lägga någon skogsmark, vilket, som bekant, den norrländska ägostyckningslagen fordrar.

Nu säger herr von Sydow, att detta förslag kan icke antagas, därför att man först måste hava utredning. Han säger också, att det är mycket olyckligt, att detta förslag kommit fram, ty just den omständigheten har fört med sig, att man på sina ställen börjat vidtaga sådana åtgärder som jag omnämnt. Men då vill jag säga, att om detta förslag skulle ligga under utredning och remitteras ut för att kritiseras av myndigheter och enskilda korporationer, skulle naturligtvis i ännu högre grad oro komma till synes hos jordägarna och åtgärder alldeles säkert vidtagas i långt större utsträckning än som skulle ske, om förslaget nu möjligen komme att av riksdagen antagas.

Då, som jag nyss nämnt, jag anser, att denna lag har en stor uppgift att fylla, skall jag be att få yrka bifall till 1 §.

Herr Hult: Herr greve och talman, mina herrar! Under den diskussion, som blivit förd i detta ämne, har man icke kunnat undgå att finna, hurusom de allra flesta av de talare, som yrkat avslag på utskottets hemställan, gjort detta med hänsyn till sin ställning beträffande de bebådade lagförslag, som inom något eller några år skola komma, om social arrendelagstiftning och tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål. För min del har jag icke lagt den synpunkten på den föreliggande frågan, då jag inom utskottet deltagit i behandlingen av densamma. Jag har ansett det vara tillräckligt att undersöka, huruvida den här föreslagna lagstiftningen kan anses vara erforderlig, nyttig och nödvändig för att nå det mål som jordkommissionen och regeringen förklarar sig vilja nå med de bebådade lagförslagen. Vid denna undersökning, som jag gjort efter fullt sakliga och icke efter politiska linjer, har jag för min del kommit till det resultatet, att detta lagförslag ingalunda, så vitt jag kan se, kan vara erforderligt för ett genomförande av de bebådade lagförslagen. Det är väl också så, som från något håll nyss i debatten antytts, att man väl näppeligen med fullt allvar kan påstå, att dessa jordägare skulle, som man säger i den kungl. propositionen att man befarade inför hotet av dessa kommande lagstiftningsåtgärder, vidtaga vissa åtgöranden, som skulle vara ägnade att helt och hållet förtaga verkan av den blivande lagstiftningen. För min del kan jag icke annat än beteckna detta påstående som rena orimligheten, ty vad skola jordägarna göra med dessa torp och lägenheter. De behöva arbetskraft i fortsättningen, och de hava hittills haft det så ordnat, när de icke själva kunnat bruka jorden, att de hava utarrenderat densamma i regel med dagsverksskyldighet för arrendatorn. Under sådana förhållanden lär det icke vara någon fara för, att sådana åtgärder, som antytts, skulle vidtagas i syfte att undgå verkningarna av den blivande lagstiftningen.

Herr Wohlin har under debatten i denna fråga, liksom flera gånger tidigare framställt saken så, som dessa reformer på jordlagstiftnings område skulle i alldeles särskilt hög grad företrädas av honom och honom närstående. Jag ber, beträffande den fråga, som nu föreligger, få säga, att den sociala arrendelagstiftningen och ett eventuellt avlösande av jorden till jordbruksändamål är en fråga, som det parti, jag har äran tillhöra, haft på sitt program mycket länge och med styrka framfört här i kammaren långt tiligare än herr Wohlin tillhörde kammaren. Det kan således knappast vara lämpligt att försöka taga patent på genomförandet av dessa för land och folk så utomordentligt viktiga frågor, som det här gäller att reda upp.

Det har antytts av en annan talare under diskussionen någonting om, hur man ställde sig inom utskottet vid avgörandet av denna fråga. Sålunda förklarades att det hade rätt ett visst samarbete mellan liberaler och höger, vilka visserligen kommit i minoritet, men det hade visat sig att man i denna fråga var fullständigt ense och

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

att man avsåge att taga avstånd från de riktlinjer, jordkommissionen synes vara inne på vid utarbetandet av förslag om social arrendelagstiftning och om tvångsavlösning av jord för jordbruksändamål. Något samarbete i frågan i den bemärkelsen har ingalunda ägt rum; och det är som jag förut antytt rent sakliga grunder, som från vår sida åtminstone ha varit avgörande vid bedömandet av detta spörsmål. Jag ber därför för min del att på det bestämdaste få taga avstånd från det uttalande, han i den punkten gjorde.

Här skulle vara åtskilligt att säga om det, som här yttrats under debatten, men jag skall icke vidare upptaga tiden därmed. Jag vill emellertid påpeka, att denna fråga otvivelaktigt är av viktig innebörd, då den i viss mån lär gälla äganderätten inom landet. Visserligen kan man med utskottet säga, att äganderätten icke direkt här är hotad, men på grund av det intima samband som nyttjanderätten av fast egendom har med äganderätten, kan man knappast komma ifrån att vi i verkligheten här röra oss på äganderättsfrågans område, och därför är spörsmålet mycket viktigt och förtjänar det allvarligaste övervägande.

Jag har härutinnan funnit, att om man skulle vidtaga den lagstiftningsåtgärd, som här föreslås, så måste mycket tvingande skäl förebringas för nyttan och nödvändigheten av denna lagstiftning. Det är dessa skäl, som jag för min del saknar; och därför har jag icke kunnat ansluta mig till det föreliggande lagförslaget, och ber därför, herr greve och talman, få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den reservation, som avgivits av herr von Sneidern m. fl.

Herr statsrådet Nothin: Herr talman, mina herrar! Jag vill till en början erinra om vad som av den föregående talaren framhölls, nämligen att det föreligger missuppfattning av vad saken verkligen gäller. Det har sålunda talats om, att en person icke skulle vara berättigad att övertaga sin ärvda gård o. s. v., men det framgår av lagförslaget första paragraf, att förslaget gäller torp eller annan till huvudgård hörande jordbrukslägenhet, alltså icke själva huvudgården.

Det gjordes av en talare på Hallandsbanken gällande, att det är ett fåtal arrendatorer det är fråga om, och av en annan talare framhölls, att utredning ej föreläge om, huru många och vilka arrendatorer det gällde. Lagförslaget avser ju tiden till den 1 jan. 1925, alltså fyra och ett halft års tid. Då arrendetiden sällan överstiger 20 år, är det tydligt, att lagförslaget skulle vara av betydelse för åtminstone en fjärdedel eller en femtedel av alla landets torpare och arrendatorer; så stor del av landets samtliga arrendavtal skulle nämligen — därest arrendeperioderna vore tjuguariga — utlöpa under lagens giltighetstid. I regel eller åtminstone ofta är emellertid arrendetiden mycket kortare, och det gäller alltså en betydligt större kvotdel av landets arrendatorer, än nyss nämndes.

Emellertid har man gjort gällande, att någon fara för massuppsägning icke föreligger. Herr Trygger sade t. o. m., att det

talet är en barnslighet. Ja, är det en barnslighet, så delas den emellertid av flertalet av länsstyrelserna. Man skulle kunna vara frestad att säga, att om jordägarna icke hade för avsikt att göra uppsägningar, så hade det väl ej heller blivit ett så stort motstånd mot lagen. Den invändningen vill jag emellertid icke göra, ty då skulle jag vara orättvis mot många av de här närvarande.

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*

(Porta.)

Gentemot friherre Barnekows yttrande om torparklassens ökning inom skogskommunerna vill jag emellertid nämna ett exempel från en kommun i Småland, som jag väl känner till. För 27 år sedan var innevånareantalet där omkring 1,400. I närvarande stund är det något över 1,000. Nedgången i folkmängden beror på, att lägenhetsägare och torpare allt mer försvunnit. I många fall har det varit så, att dessa lägenhetsägare och torpare över huvud icke kunnat reda sig på sina lägenheter eller torp; att det ofta icke berott på jordägarna, det skall jag villigt erkänna. Men i många fall har det varit uppställda alltför hårda arrendevillkor och jordägarna hava funnit det med sin fördel förenligt att i stället plantera skog på arrendejordarna.

I anledning av herr von Sydows yttrande, att det var regeringens proposition, som framkallat oron för en massuppsägning, vill jag slutligen hava sagt, att den oron eljest kommit, när jordkommissionens arbete fortskridit så långt att det blivit känt för allmänheten, vilka frågor som voro under utredning, och att jordkommissionens uppfattning gick i viss riktning. Det är just för att förekomma den panik, som på ett senare stadium eljest skulle komma, som propositionen nu blivit framlagd.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! I denna sena timma skulle jag icke upptaga kammarens tid, men då från högerhåll och liberalt håll så många talare uppträtt, måste jag anse, att det är i sin ordning, att även från vårt håll några ord sägas i denna sak. Alla de lovsånger, som här från olika håll sjungits över torpsystemet, hade haft betydligt större värde, om de sjungits av de människor, som leva under detta system, d. v. s. torparna själva. Det är torparna, som i denna kammare liksom i andra kammaren sakna egna representanter att göra sin mening här gällande, och de, som sjungit lovsånger här i kväll över torpsystemet, äro de, som äro ägare av torpen d. v. s. godsägarna, som här resonera om, huru många torpare de hava. »Så många har jag på mitt gods», säger den ene, och »så många har jag på mitt», säger den andre. Jag skall för min del utan att vara torpare eller representera dem särskilt i allt fall be att få framföra en annan synpunkt på frågan d. v. s. något visa medaljens fransida.

Under en lång följd av år har jag i samma län, som friherre Barnekow så högt lovsjungit i fråga om torpsystemet, varit i tillfälle att vinna någon liten erfarenhet om torparnas förhållanden också. Jag tror icke ens, att det är honom obekant, att år 1908 inträffade i Skåne vid ett av Sveriges största jordagods en händelse, som bättre än något annat visar, att torparna böra tryggas i

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.

(Forts.)

sin besittning av torpen. Det var vid Trolle-Ljungby, där torparnas antal uppgår till icke mindre än 200 och där jorden, åkerarealen, är 32,000 tld och skogsarealen 10,000 tld. Vid detta gods hade torparna en längre tid försökt att få ändring i sina dagsverksskyldigheter. Det var nämligen så, att flera torpare hade 104 dagsverken om året, och dessa dagsverken hade blivit inskrivna i kontrakten för många år tillbaka i tiden, då ett dagsverke representerade ett ringa värde. Numera har utvecklingen gått därhän, att torpare, vars torp icke uppgick till mer än 10, 15 å 20 tld, ansågo, att den arrendesumma, de betalade i dagsverken, var alltför stor, synnerligast som det stod i kontrakten, att de voro varje dag på hösten skyldiga att inställa sig vid huvudgården och låta sitt eget stå tillbaka. Torparna ansågo, att när de måste leja karl till arbetet antingen vid huvudgården eller hemma och måste betala honom 4—5 kronor i dagspenning, borde de söka få en ändring i bestämmelserna till stånd. Man gjorde framställning om ändring av dagsverksskyldigheten, och helst ville man ha möjlighet att betala kontant. Godsets innehavare representerades av en förvaltare, och denne vägrade absolut att inlåta sig på någon ordentlig underhandling. Torparna beslöt sig för att kräva vid kontraktens förnyande dels längre tid så att kontrakten skulle få längre giltighetstid från 10 till 15 år, dels försöka få igenom kontant betalning för att få dagsverksskyldigheten något minskad. Resultatet blev, att då de icke ville gå med på att i huvudsak skriva under de gamla kontrakten, så vräktes under sommaren år 1908 å detta gods något över 20 torpare, varav en stor del voro födda på toipen och där nedlagt hela sitt livs arbete. Flertalet hade varit där minst 20 år, ja ända upp till 40 å 50 år. Men icke nog med detta! Två torpare av dessa togo ut stämning på godsägaren till Villands häradsrätt och åberopade rättfärdighets- och billighetsskäl, då de icke kunde åberopa något annat, för att få ersättning för byggnader, som de uppfört, och med räkningar visade de, att dessa byggnader dragit dryga kostnader. De begärde som sagt att få någon ersättning. Häradsrätten resolverade med stöd av kontrakten, att någon ersättning icke kunde komma i fråga. De måste efter denna enligt min mening obetydliga tvistanledning gå ifrån hus och hem, där de nedlagt sitt livs arbete. För närvarande kan vilken som helst av herrarna resa ut till dem. Strax vid gården är en plats, Vanneberga, inom Trolle-Ljungby socken. Där var det en lantbrukare, som på särskilt förmånliga villkor under den upprörda stämningen försålde jord från sin jordegendom. De fingo en kredit, och utan medel efter att hava fått gå ifrån allt vad de samlat, ha de nu där byggt sina små egna hem. Ett tiotal ha slagit sig ned där, och de ha sina 10, 12 å 15 tunnland jord. De beklaga bittert, att de hava måst gå ifrån sitt livs arbete vid det stora godset, men önska å andra sidan, att det hade inträffat 20 år tidigare, så att de icke behövt bliva så gamla som nu är fallet. Jag vill med detta exempel belysa, att sådant kan inträffa. Jag vill icke kasta någon skugga på innehavaren av godset. Han var en man, som kanske

ville väl, men i detta fall var det hans ställföreträdare, som där förde spiran, och så är det vid de flesta gods- och gardarna, att de, som där styra, göra det i egenskap av förvaltare. Jag skulle kunna ta flera exempel för att visa detta förhållande vid gods, som jag under de sista 15 åren besökt. I fråga om denna stora klass av torpare förvånar jag för min del mig över, att man icke på det håll, där man har sinne för dessa små i samhället, ser, att det är faktiskt en under olidliga förhållanden levande klass. Det är denna klass, som i dag skulle erhålla ett litet stöd genom en förändrad arrendelagstiftning. Fem års förlängning av kontraktet skulle giva dem en liten trygghet, då de eljest kunna riskera att i massa bliva uppsagda till följd av det hot, som den blivande lagen på detta område kan åstadkomma. Jag tror, att förhållandena för dessa torpare äro av den natur och den beskaffenhet, att var och en, som har sinne för att skydda dem, som icke kunna skydda sig själva, skulle vilja giva dem en viss trygghet. Mot dem, som vilja begagna sig av sin makt över dem vore det denna kammare värdigt att giva torparna en sådan trygghet. Det är i denna sak en hjärteangelägenhet. Det är klart, att medverkar jag till detta ändamål, så är detta ingen utmaning mot godsägarna. Många av dem äro fullt humana och präktiga mot sitt folk, sina arrendatorer och torpare, men det finnes ganska många undantag, och det är dessa undantag, som verka på det mest upprörande sätt. Herrarna kunna icke ana, hur det verkade, när vid den vräkning, som då ägde rum i närvaro av den ridande länspolisen, man kastade ut från hus och hem det, som varit deras från deras fars och farfars tid t. o. m. Jag tror, att det i denna sak vore önskligt att fatta ett beslut, som gäve dessa människor en känsla av, att man hade sinne för deras otrygga förhållanden. Jag kan ytterligare stryka under det, att då jag på pingstdagen var i tillfälle att i den valkrets, som jag representerar, deltaga i en valkonferens där hemma, så var det ett ombud, som yttrade, att det sista en torpare från ett sådant godsade till honom, när han reste hemifrån, var, att vi skulle söka medverka till, att årets riksdag åtminstone skulle göra något, för att även denna klass, som hittills varit utan något skydd i lagligt avseende, från lagstiftningens sida skulle få något prov på, att deras sak hade genom det demokratiska genombrottet fått ett något starkare stöd än hittills varit fallet. Jag vill med detta som jag sagt betona och understryka vikten av, att något göres i kväll. Dessa exempel kunna vara undantag, men jag försäkrar eder, att om torparklassen, dessa hundratusentals människor, hade sin egen representant, sin egen man att framföra sina synpunkter på saken, så skulle många av dem, ja flertalet av dem — även om de, såsom friherre Barneckow sade, icke önskade få något torp — i varje fall anse det vara en viss trygghet, om det finnes en lag, som kunde hindra en uppsägning, som annars av andra orsaker kunde ifrågakomma.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anfört, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om
förlängning av
 vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.
(Forts.)

Herr Wohlin: Herr talman! De ärade herrar, som talat mot detta lagförslag, hava varit splittrade i två grupper, nämligen dels de, som hysa principiella betänkligheter mot den sociala arrendelagen och mot friköpslagen och dels de, som icke velat yttra sig mot dessa kommande lagverk, men icke desto mindre anse den förberedande åtgärd, som här diskuteras, onödig. Vad de förra herrarna beträffar, har det huvudsakligen varit representativa godsägare i mellersta Sverige, och jag vill gärna medgiva, att, såsom saken ter sig ur synpunkten av deras personliga erfarenhet, mycket kan sägas till förmån för torpsystemets värde och betydelse. Jag har såsom även min uppfattning uttalat, att torpsystemet alljämt har en framtid, om det anordnas i överensstämmelse med tidens krav, men jag vill ännu en gång påpeka, att dessa arrende- och friköpslagar icke äro avsedda att göra slut på torpsystemet utan att tvärtom arrendelagen är till för att befästa torpsystemet, i den mån detta kan visa sig hava livsduglighet, och friköp skall endast kunna äga rum i de fall, där torpsystemet icke har karaktär av arbetssystem för större jordbruk. Beträffande de andra herrarna, som icke velat yttra sig om det kommande lagverket, framför allt herr Trygger, så synes herr Trygger vilja taga i välvilligt övervägande de förslag, som framdeles komma, men han anser, att det föreligger icke någon fara för sådana åtgärder, som jordkommissionen befarat och som varit anledningen till det nu framlagda förslaget. Då vill jag endast säga, att när jag personligen har sett, huru arrendegårdar och torpställen förvandlats till arbetsställen, huru arrendatorer och torpare hava blivit uppsagda i sin egenskap av nyttjanderättshavare och förvandlats till arbetare, som få bo kvar i bostadshusen, men utan arrendekontrakt, och då jag förnummit att detta skett bl. a. under intrycket av den diskussion om denna del av jordfrågan, som redan länge pågått inom vårt offentliga liv, så har jag fått intryck av att det existerar en fara. Naturligtvis kan jag icke prestera en »utredning», såsom herr von Sydow begärde, om räckvidden av denna fara. Man måste i sitt praktiska handlande hava på känn, huru landet ligger, och icke gör man statistiska utredningar om en fara. Så berättade herr Trygger en anekdot från ett akademiskt konsistorium, som herr Trygger med förkärlek gör, och sade, att det var »ett löst och obevisat, barnsligt» påstående att frukta dessa uppsägningar, som vi ha påtagliga bevis på ute från landet. Herr statsrådet Nothin har emellertid redan påvisat, att denna barnslighet hos mig delas av ett stort antal av Konungens befallningshavande och av tre konservativa ledamöter av Konungens lagråd, som uttryckligen sagt, att för en sådan lagstiftning behöves en förberedande åtgärd. Är det ett fel hos mig att i detta fall vara barnslig, så är det ett fel, som tydligen delas av personer, vilkas omdöme herr Trygger nog tillmåter en viss betydelse. Beträffande barnsligheten vill jag tillägga, att utvecklingen måhända dessvärre skall visa, att om riksdagen avslår detta förslag och därigenom försvårar jordkommissionens arbete att försöka på ett praktiskt sätt lösa alla dessa frågor, herr Trygger varit barnsligare än jag, då han i dag går att stjälpas det nu föreliggande lagförslaget. Jag tror, att det en gång kommer att visa sig vid detta

som vid så många andra tillfällen i vår inre historia, att man bör i tid företaga sunda, förebyggande åtgärder mot en fara, som hotar, och icke efteråt, när risken redan är kommen, försöka mota en storm, som då blåst upp. Därför ber jag att allvarligt få vädja till kammarerna att icke genom ett avslag äventyra det lugna arbetet på frågans lyckliga lösning i fortsättningen.

*Lagförslag om
förlängning av
vissa arrende-
avtal.*
(Forts.)

Friherre *Barnekow*: Herr greve och talman, mina herrar! Blott ett par ord! I anledning av herr Gustaf Nilssons anförande ber jag få säga, att han höll sig särskilt till ett exempel från Trolle-Ljungby gods, där det uppstod de av honom påpekade orimligheterna. Jag vill icke yttra mig därom, men det är ju alldeles klart, och han borde åtminstone ha fått den uppfattningen av vad som yttrats här i kväll, att ingen av oss, som motsätta oss lagens genomförande, ännar motsätta sig en lag, som omöjliggör orimligheter i detta avseende. För min del skall jag åtminstone absolut vara med om en arrendelagstiftning, som verkligen tillgodoser och skyddar arrendatorernas och torparnas intressen.

För det andra ber jag få säga beträffande herr Gustaf Nilssons påpekande ifråga om konflikten vid Trolle-Ljungby mellan torpare och godsägare såsom exempel på torpsystemets oduglighet, att det är icke märkvärdigare, att det uppstår konflikter mellan torpare och godsägare, än att det uppstår konflikter mellan andra arbetare och arbetsgivare. Han sade, att han icke varit med om konflikter förut av sådan art. Jag är övertygad, att det ofta kan bli konflikter lika väl mellan torpare och godsägare, som mellan arbetare och arbetsgivare.

Till sist en liten anmärkning! Jag kan icke underlåta att göra ett påpekande. Kanske jag missuppfattade herr Nilsson, men jag tyckte, att han sade, att han beklagade, att inga underhandlingar kommit till stånd vid Trolle-Ljungby-konflikten. Jag ber få erinra, att herr Nilsson och jag voro med i den kommission, som underhandlade i Trolle-Ljungby-konflikten. Det var den första underhandlingskommission, som ägt rum i vårt land mellan lantarbetare och godsägare.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman! Jag begärde ordet för att understryka, att jag varit med om arbetskonflikter på många områden och att jag då bevittnat mycket, men jag måste säga, att sådana följder och en sådan syn, som jag fick bevittna vid den konflikt, som uppstod om dagsverksskyldigheten mellan torpare och godsägare här, har jag aldrig varit med om. Vid andra konflikter förlorar arbetaren endast sin arbetsförtjänst, men att vid en arbetskonflikt den, som äger jorden, har makt att, även om torparen har nedlagt ett helt livs arbete på åbygnader och jordens förbättring å det torp, han innehar, kasta ut honom från torpet, det är det hemskaste jag i konflikt-avseende varit med om att bevittna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först

*Lagförslag om på godkännande av nu föredragna paragraf samt vidare på avslag
förlängning av å densamma: och förklarade herr talmannen sig finna den senare
vissa arrende- propositionen vara med övervägande ja besvarad.
avtal.*

(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 39 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes förslaget i denna del.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 43.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Avslogos.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut rörande lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagens första kammare.

Då jag, efter att i början av denna riksdag av riksdagens första kammare utsetts till statsrevisor, den 10 maj 1920, på sätt riksdagsordningens § 71 föreskriver, blivit vald till fullmäktige i riksbanken,

då vidare, enligt instruktion för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken den 19 maj 1893 § 19 a) det åligger revisorerna att granska riksbankens tillstånd i alla dess delar samt

huru densamma blivit styrd och förvaltd efter den tid, som senast församlade revisorers och bankouts-kotts granskning omfatta,

och då slutligen den tid den årliga bankrevisionen omfattar enligt praxis föres fram till tiden för revisionsförrättningens början, eller september månad,

skulle jag således såsom statsrevisor komma att deltaga i granskningen av riksbankens förvaltning under tid, då jag varit fullmäktig i riksbanken.

Under dessa förhållanden anhåller jag att av riksdagens första kammare bliva befriad från uppdraget att vara statsrevisor.

Stockholm den 29 maj 1920.

Helge Bäckström.

Herr Bäckströms anhållan bifölls, varefter kammaren på hemställan av herr talmannen beslöt att vid sammanträde den 5 nästinstundande juni företaga ej mindre val av en revisor efter herr Bäckström för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning än även, för den händelse därvid skulle till revisor utses någon av suppleanterna för ifrågavarande revisorer, val av ytterligare en revisorssuppleant.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,00 på natten.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 1 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 25, 26 och 28 nästlidne maj.

Uppläste följande inkomna läkarintyg:

att advokaten *Carl Romanus* av öroninflammation (otitis med. purul. bil.) tillsvidare är förhindrad deltaga i riksdagens förhandlingar, intygas.

Stockholm den 31 maj 1920.

Carl Samuelsson,
leg. läk.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 28, 33 och 108 regeringsformen samt § 70 riksdagsordningen; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående klassificering av postkontoren och telegrafverkets stationer jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 17 oktober 1900 om straffregister; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 89, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av elektrisk energi för landsbygden i det område, som omfattas av sydsvenska kraftaktiebolaget.

Annäldes och godkändes

jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län;

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till anordnande av utbildningskurser i beteskultur och ängsskötsel;

nr 301, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1921 i vad angår jordbruksärendena;

nr 302, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1920 i vad rör jordbruksärenden;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelser till Stockholms stad av äganderätten till vissa områden å kungl. Djurgården;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till fängvården av ett invid straffängelset i Kristianstad beläget område;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 189, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 3; samt

nr 306, i anledning av väckt motion angående uppläggande av en statens fria jordbruksegnahemsfond och en statens fria fiskerifond;

bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 296, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 299, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 307, angående ändrad lydelse av § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 308, angående ersättning för resekostnad och dagtraktamente till kyrkomötets självskrivna ledamöter;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordräntestegringsskatt m. m., i vad propositionen avser anslag till täckande av de med nämnda uppskattning förenade kostnader; samt

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1921 med anledning av folkräkningen den 31 december 1920 m. m.; ävensom

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 311, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin dels ock väckta motioner om åvägabringande av förslag till lagbestämmelser i syfte att bekämpa olaglig tillverkning och försäljning av rusdrycker.

Föredrogos, med bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 52—54, första lagutskottets utlåtande nr 41 samt andra lagutskottets utlåtande nr 43.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 44, angående arvode åt den, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m., dels ock i anledning därav väckt motion, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets memorial nr 45.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Ericsson, Aaby* under högst fjorton dagar från denna dag på grund av följande nu upplästa läkarintyg:

Att ledamoten av första kammaren major *Aaby-Ericsson* för hälsans vårdande är i behov av omkring 14 dagars vila från riksdagsarbetet intygas.

Stockholm den 31 maj 1920.

Israel Holmgren,
medicine professor.

Ordet lämnades nu till herr vice talmannen, som anförde: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att på morgondagens föredragningslista främst bland två gånger bordlagda ärenden skall sättas konstitutionsutskottets memorial nr 55, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll, konstitutionsutskottets memorial nr 56, angående talmannens i första kammaren vägran av proposition på yrkande, och konstitutionsutskottets utlåtande nr 38 i anledning av väckta motioner angående folkomröstningsinstitutet.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,11 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.